

12270

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ALABAŞTRONLARIN FORM GELİŞİMİ
VE DÖRDÜNCÜ YÜZYIL ALABAŞTRONLARI
(SİLİFKE MÜZESİ)
YÜKSEK LİSANS TEZİ

V. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

DANIŞMAN: Doç.Dr. LEVENT ZOROĞLU

HAZIRLAYAN
HATİCE YILMAZER
KONYA - 1990

ÖNSÖZ

Mısır Eski Krallık Dönemi'nden itibaren kadınlar tarafından parfüm kabı olarak kullanılan alabastronun, Kilikya Bölgesi'nde Hocam Doç.Dr.Levent Zoroğlu'nun Kelenderis'te yaptığı kazılarda bol miktarda bulunması ilgimi çekti. Böylece alabastronlar üzerinde çalışmaya karar verdim. Bu çalışmadaki amacım; alabastronların ortaya çıktığı dönemden itibaren form gelişimini ve bu bilgiler ışığında Silifke Müzesi'nde bulunan alabastronları incelemektir.

Çalışmam esnasında kaynak taramalarım yardımcı olan ve beni teşvik eden Hocam, tez danışmanım Sayın Doç.Dr.Levent Zoroğlu'na ve Silifke Müzesi'ndeki çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen Müze Müdürü Sayın Şinasi Başal'a teşekkürü borç bilirim. Ayrıca araştırmalarım sırasında faydalarını gördüğüm Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü, Müzeler Genel Müdürlüğü Kütüphanesi ve Türk Tarih Kurumu yetkililerine teşekkür ederim.

HATİCE YILMAZER

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

GİRİŞ

1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ALABAŞTRONLARIN DEVİRLERE GÖRE FORM GELİŞİMİ

5

1. İ.Ö II BİN ALABAŞTRONLARI

5

2. ORİENTALİZAN DÖNEM ALABAŞTRONLARI

8

(8. ve 6.yüzyıllar)

3. ATTİKA TİPİ ALABAŞTRONLAR

13

(6. ve 4.yüzyıllar)

İKİNCİ BÖLÜM

SİLİFKE MÜZESİ'NDE BULUNAN ALABAŞTRONLAR

26

SONUÇ

33

LEVHALAR (I - XXII)

RESİMLER (1 - 19)

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

- Amyx, AM : D.A. Amyx; The Alabastron of Dinanthe, Athenische Mitteilungen, 76, München 1961.
- Arch. Cl. : Archeologia Classica, 1961.
- Beazley ABV : J.D. Beazley; Attic Black-figure Vase Painters, Oxford 1956.
- Cook GPP : R.M. Cook; Greek Painted Pottery, London 1965.
- CVA. : Corpus Vasorum Antiquorum, Bucarest I. Bucarest 1965.
- CVA. : Bucarest II. Bucarest 1968.
- CVA. : Cambridge Fascicul I.
- CVA. : Cyprus Fas. II. 1965 (Cyprus Private) Collections by Vassos Karageorghis.
- CVA. : Oxford Fascicul II.
- CVA. : Cilt IV. Paris.
- Elinders-Mackay. BSAE : P.W.M. Elinders, E. Mackay; British School of Archeology in Egypt, Heliopolis, Kafr and Shurafa, London 1965.
- French, Kazı Son. Top. : D. French; Tille Höyük Kazısı 1983, VI. Kazı Sonuçları Toplantısı, İzmir 1984.

- Freyer-Schauenburg, Anadolu : B.Freyer Schauenburg; Die Glasfunde aus Pitane (Çandarlı), Anadolu (Anatolia) XVII, 1973. Ankara Üniversitesi 1975.
- Furumark MP. : A.Furumark; The Mycenacan Pottery; Analisisii and Classification, Stockholm 1941.
- Gjerstad, SCE. : E.Gjerstad; J.Lindros; E.Sjöqvist; A.Westholm; The Swedish Cyprus Expedition. Vol III. Stockholm 1935.
- Gjerstad, SCE. : Vol IV. Part 2. Stockholm 1948.
- Johansen, LVS. : K.F. Johansen; Les Vases Sicyoniens, Roma 1966.
- Kanowski, C.C.G. : M.G. Kanowski; Containers of Classical Greece, New York 1983.
- Karageorghis, Zypern. : V.Karageorghis, Zypern, Archaeologia Mundi.
- Knigge AM. : U.Knigge; Ein Rotfiguriges Alabastron aus dem Kerameikos, Athenische Mitteilungen. 79. München 1964.
- Koşay-Vary. Türk AD. : H.Z.Koşay; H.Vary; İkiztepelere 1965 Kazısı Raporu, Türk Arkeoloji Dergisi, Sayı XXI.1. Ankara 1974.
- Kurtz AWL. : D.C.Kurtz; Athenian White Lekythoi, Oxford 1975.

- Lullies AM. : R.Lullies; Ein Korinthisches Alabastron,
Athenische Mitteilungen.71.München 1956.
- Murray. Hist. AP. : J.Murray; History of Ancient Pottery in
Two Volumes. Volum I. London 1905.
- NM : National Museum.
- RE : Paulys Realencyclopaedie, Der Classischen
Altertumswissenschaft. Band I. Stuttgart
1892.
- Richter-Milne SNAV : G.M.A. Richter; M.Milne; Shapes and Names
of Athenian Vases, Washington 1935.
- Schauenburg, JdI : K.Schauenburg; Unteritalische Alabastra,
Jahrbuch des Deutschen Archaeologischen
Instituts.87. 1972.

GİRİŞ

Klasik olarak ifade etmek gerekirse, alabastron düz ağız kenarlı, dar ağızlı, kısa boyunlu, oval gövdeli ve yuvarlak dipli bir kaptır. Boyları ortalama 10-15 cm'dir. Genellikle kulpsuzdurlar, fakat ortaya çıktıkları zaman taşımak veya asmak için iki kulplu bir form gösterirler (Levha II.1). Kulplar bir ip takılmak suretiyle kabın taşınmasını sağlamakla beraber, kapağı sıkıştırmayı da kolaylaştırırlar.⁽¹⁾ Kapak olasılıkla kilden veya bezden yapılmaktaydı.

Plinius'a göre (N.H. IX.113) alabastron; yukarı doğru incelen ayaksız veya kulpsuz, uzun inci şeklinde bir kaptır. Heredot (III.20), merhem için yapılmış bir kap olarak tanımlar. Alabastronlar, genellikle cam, kil ve abasterden yapılmışlardır. Camdan yapılan en eski alabastronlar Fenike ihracı olan kaplardır. Alabaster, onyx diye de tanınan, doğu kökenli beyaz gips-tir. Mermere benzer. Parfüm kapları için çok uygundur. Alabaster taşı içindeki maddeyi taze tutmaktadır.⁽²⁾ Athenaeus 6. 268a (Crates'in Yabani Hayvanlar adlı eserinden alınmıştır), "Ve alabaster taşının kokusu sandal ağacı ve sünger kokusuyla karışık olarak aniden yayılacaktır" demektedir. Crates, bir Ütopik banyoyu tarif ederken kendiliğinden parfüm kokusu saçan bir

(1) Murray; Hist.AP., s.197

(2) Koşay-Vary; Türk AD., sayı XXI.1.s.81

kireç taşından bahsetmektedir. Anlaşıldığı üzere alabaster taşının kendine özgü bir kokusu vardır. Bu nedenle parfüm, krem, yağ koymak için uygun bir taş olarak rağbet görmüştür.

Alabastron sözcüğünün kökeni, daha çok yapıldığı madde üzerinde durularak doğu dillerinde aranmaktadır. Ancak şimdiye kadar tatmin edici bir sonuca ulaşılamamıştır (Koşay-Vary Türk AD sayı XXI.1.s.81). Mısır'da Nil Nehri'nin doğusunda, çevresinde topaz ve alabastrit bulunan Alabastron adında bir şehir bulunmaktadır⁽³⁾ ve bu, ismin doğu kökenli olabileceği tezini desteklemektedir.

Suidas'ın verdiği etimolojik alabastron tanımı (Kanowski, C.C.G.s.16), "kulpu olmayan", yani a-labe; a-"sız, -siz", labe; "bir kulp" olmak üzere, "kulpuz" anlamındadır. Ancak bu tüm alabastronlar için doğru bir açıklama değildir.

Diğer bir etimoloji alabastron adını Ebaste, Mısır'da Bubastos şehrinin tanrıçası ile bütünleştirir. Bu öneriye göre ismin anlamı "Ebaste Vazosu" olacaktı (Kanowski, C.C.G.s.16).

Alabastronlar; yağ, krem ve kozmetiklerin saklanması ve bayan parfümlerinin sunulmasında kullanılmıştır. GÜNLÜK kullanımda parfüm ve yağ genellikle bir çubukla dar kaptan alınmıştır.

Sadece kadınların vücut bakımlarında değil, aynı zamanda mezarla ilgili alanlarda da önemli bir rol oynamaktadırlar. Alabastron ölü kültüründe Yunanistan ve Atina'da Lekythos gibi kul-

(3) RE.s.1272

lanım bulmuştur. Bu kaplar, ölü merasimlerinde kullanılan akı-
cılar için yapılmıştır. (4) Genellikle kadın mezarlarında bulun-
muşlardır. Bazı vazo resimlerinde ölü kültürüyle ilgili sahneler-
de alabastron tasvirine yer verilmiştir.

Çoğu alabastronun taşımak veya asmak için bir kulp de-
liği yoktur. Kaidesinin yuvarlaklığı yüzünden bir tuvalet san-
dığına yerleştirilerek kullanılmışlardır. Yunanistan'da ağaçtan
yapılan bu sandığa "alabastratek" (5) denilmekteydi. Sandık ge-
nellikle üç kap almaktadır. Sandığın şekli vazo resimlerinden
bilinmektedir.

Alabastron ilk kez İ.Ö. 3.bin yılda Mısırda ortaya çık-
mıştır. Resimler onun bir ağ içinde taşındığını göstermektedir-
ler. (6) Miken döneminde Mısır alabastronlarına yakın bir form
gösterirler. Daha sonra 8.yüzyılda Yunanistan'da ortaya çıkarlar.
Ancak Miken dönemi ile 8.yüzyıl arasında kapların kesintiye uğ-
radığı ve formlarında da oldukça önemli değişikliklerin meydana
geldiği gözlenmektedir. Genellikle "alabastron" diye anılan kap-
lar bu yüzyıldan sonra meydana gelen örneklerdir. İ.Ö. 6 ve 5.
yüzyıllarda oldukça yaygın olarak yapılmışlardır. (7)

Alabastronların form gelişimi çok kez yazılıp çizilmiş ve
H.Angermeier'in doktora tezinde de etraflıca yayınlanmıştır

(4) Schauenburg, JdI 87, 1972, s.288

(5) Koşay-Vary, Türk AD., sayı XXI.s.81

(6) Elinders-Mackay BSAE Tablo XLV.Nr.33

(7) Richter-Milne.S.NAV. s.17

(Schauenburg JdI 87.s.259).Ancak konunun ayrıntılı ve tüm soruları açıklayıcı bir araştırması henüz yoktur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde alabastronların form gelişimi, ikinci bölümünde ise Silifke Müzesinde bulunan alabastronlar incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ALABASTRONLARIN DEVİRLERE GÖRE FORM GELİŞİMİ

1. İ.Ö II.BİN ALABASTRONLARI

Alabastronun İ.Ö 3.bin yıldan itibaren kullanılan bir kap olduğu bilinmektedir. Özellikle Mısır'da Geç Hyksos döneminde (İ.Ö 16yy.) yaygın olan bir kap tipi, "torba tipi alabastronlar" olarak anılır (bkz.Levha I). Geniş ağızlı, ince dudaklı kabin boynu dudaktan itibaren içe doğru çok az incelir. Boyun kısadır. Omuz başlangıcının çapı ile ağız çapı arasında 1 cm'lik bir fark vardır. Omuzdan itibaren kap gövdesi dışa doğru kavis yaparak oldukça şişkin bir hal alır. Dip düzdür. Böylece boynundan sıkılmış, içi iyice doldurulmuş bir torbayı andırır. Ortalama 5-6 cm. yüksekliğindedirler. Bu dönemin sonuna doğru kap gövdesi, sanki yukardan bastırılarak yassıltılmış gibi oval bir şekilde genişler.(Levha I.5) Mısır torba tipi alabastronlarında şişkin gövdenin en büyük çapı, yüksekliğin tam ortasının altında bulunmaktadır. Bu kaplar nispi olarak uzun şekillidirler, ancak bazılarının oval bir yatay bölümünün bulunduğu ve bunun sonucu olarak da değişik açılardan, değişik bir taslağa sahip oldukları görülmektedir. Aynı örnek hem uzun hem de kısa yapılabilir.

Mısır Yeni Krallık dönemi başlarında torba tipi alabastronlar hem Girit'e hem de Yunanistan'a ihraç edilmiş ve aynı

zamanda bölgesel olarak da taklidi yapılmıştır.⁽⁸⁾ Fakat bilinen tüm örnekler uzun modellerdir. Girit'te bu uzun türün kilden taklidi yapılmış ve GM (Geç Minos) 1A-GM IIIA2⁽⁹⁾ safhasında ele geçmiştir. Yatay uç kulpu bulunan kısa alabastron nadirdir ve bilinen modellerden hiçbiri GMLB'den önceki döneme sağlam bir şekilde ulaşamamıştır. Kısa şekilli ve bölgesel olarak üretilen beş kulplu alabastron türleri Knossos'ta taht odasında bulunmuştur (Furumark MP.s.40) (İ.Ö 16yy). Ele geçenlerden ikisi erken dönemdedir. Girit dışında Melos'ta, Filistin ve Mısır'da da bulunmuştur.

Yunanistan'da da aynı durum söz konusudur. Bilinen uzun alabastron modelinin yanısıra, kısa türü erken dönemlerde çok yaygındır⁽¹⁰⁾ (Levha II.1) (İ.Ö 15yy). II. dönemde aynı kabın daha yüksek ve basık modellerinin de denendiği görülmektedir. Fakat Miken III. döneminde, I.dönemde görülen kısa tip tekrar en beğenilen tip olmuştur. Miken'de kısa türlerin çokluğunun bazı nedenleri olmalıdır. Miken I. dönemi küçük kapların ilk türlerinde Orta Helladik (İ.Ö 1900-1550) küp türlerine doğru bir eğilimin olduğu gerçeğine dikkat çekilmektedir.⁽¹¹⁾ Miken kısa alabastronlarından birini incelersek (Levha II.1.), bunun Helladik bir küpün daha kısa bir şekli olduğunu görürüz. Her

(8) Furumark MP s.39

(9) Furumark MP s.40

(10) Furumark MP s.40

(11) Furumark MP s.40

ikisinde de yuvarlak bir taban, iki zıt yatay kulpu ve nispeten geniş bir boyun vardır. Bu özellikler Helladik türe özgü özelliklerdir.⁽¹²⁾ Kısa alabastron türünün çok sevilmesine katkıda bulunan daha küçük yerel formların varlığı ile, Miken alabastron tipinin bir Mısır ve yerel bir form arasındaki kaynaşmayı temsil ettiği söylenebilir (İ.Ö 15yy).

Yatay kulpu bulunan kısa kap türüne benzer bir başka tip de dişey kulpu bulunan tiptir. Ortalama yükseklik 6 cm, çap 10cm'dir. (Levha II.3) Orta Helladik dönemden Karakov'da bulunan örnekler vardır. Bu kulpu tipi Miken III B.C. döneminin çok yaygın olan Kephallenian türlerinden biridir.⁽¹³⁾ Bu tip eski bir Yunanistan geleneğini temsil etmektedir. Bu kapları üçe ayırmamız mümkündür. Orta, yassı ve yüksek. IIIA.1 modelleri yassı bir tabana sahiptir. Üç kulplu tipleri sıkça yüksek modelde karşımıza çıkmaktadır. IIIA:2 devresinde yüksek model diğerlerinin yerini alır ve daha sonra IIIC:1 safhasının ilk dönemlerinde zeminde iyi bir şekilde duramayan küçük (h:6cm, çap 7cm) yuvarlak veya torba tipli kaplara ulaşıncaya kadar adım adım daha yüksek ve yuvarlak hale gelir.⁽¹⁴⁾ (Levha II.4)

P.Kollokassides Koleksiyonu'nda⁽¹⁵⁾ bulunan alabastron, Miken tipinin en güzel örneklerinden biridir. Kap biçim ve dekorasyonuna göre Miken IIIA:2 safhasına tarihlenmektedir. Yayvan

(12) Furumark MP.s.40

(13) Furumark MP.s.42

(14) Furumark MP.s.43

(15) CVA., Cyprus Fas.2.s.17

ağızlı, ince dudaklıdır. Kalın ve kısa boyun ortaya doğru hafifçe incelir. Kısa konik biçimli gövde ve omuzdaki üç yuvarlak kulp kabın özelliklerini oluşturur. Ağız çapı 15cm, gövde çapı 10.3 cm, yükseklik ise 6.8 cm.dir.(Levha III.1)

2. ORİENTALİZAN DÖNEM ALABASTRONLARI

(8. ve 6. Yüzyıllar)

Bu dönem alabastronlarına Korint atölyelerinde rastlanır. İ.Ö 7.yüzyılın ortasından biraz önce ortaya çıkar. Protokorint formu, küçük delikli olan ağızla basık bir form gösterir. (16) Geçiş Devri'nde Sikyon seramiğiyle yapılmış kaplar ele geçmiştir. Erken Sikyon yapımlarında bulunmazlar. Bu bakımdan ele geçen Sikyon örnekleri Korint tipinin bir ön eleme tipidir. (17) Bu kaplarda Korint örneklerinden farklı olarak yuvarlak çember şeklindeki ağız, ortaya doğru sivrilip konik bir hal almıştır. (Levha III.2.) Korint döneminde ağız konik biçimini kaybeder. Üretim birdenbire artar. Gövde biraz daha incelir. Geç Protokorint tipi alabastronlar İ.Ö 7.yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru oldukça yaygındır. 6.yüzyıla kadar devam etmektedir. Başlangıçta oldukça kısadır. Sonraları incelik uzar. 7.yüzyılın sonlarından itibaren daha büyük örneklerin yapılmasına rağmen genel olarak 7.5-10 cm. boyundadırlar. (18)

(16) Cook, G.P.P.s.55

(17) Johansen, L.V.S. s.103

(18) Cook, G.P.P.s.234

Korint dönemi kaplarının özelliklerini şöyle sıralayabiliriz: Düz, daire şeklinde oldukça kalın bir dudak, dudağın ortasında daire şeklinde dar ağız deliği vardır. Kısa ve kaba oranla ince sayılabilecek boyundan sonra hafif içbükey bir profille direkt gövdeye geçilir. Omuz çıkıntısı belli değildir. Gövde dışa doğru oldukça geniş bir kavis yaparak, yavaş yavaş şişkinleşir ve armut şeklini alır. Genel görünümüyle yuvarlak sayılabilecek dip, zeminde durmaya yarayacak şekilde hafifçe düzleştirilmiştir. Tek deliği bulunan kulp, ağız boğaza birleştirir. İtalya uyarlamalarının genellikle düz bir kaidesi vardır. (19)

Selinunt Tapınağı yakınlarında bulunan, oldukça büyük, 26.5 cm boyundaki bir alabastronun parçaları biraraya getirilmiştir. Korint tipinin tüm özelliklerine sahip olan kabın alt kısmı, İ.Ö 7. ve 6.yüzyılın daha büyük kaplarında olduğu gibi, dik durmak üzere düzleştirilmiştir. Kap gövdesi sıkıca doldurulmuş bir keseyi andırır. Alabastron İ.Ö 7.yüzyılın sonlarında meydana gelmiştir. (20) Şu anda özel bir koleksiyonda bulunmaktadır. (Levha III.3) Aynı kabı Amyx üzerindeki yazıttan dolayı "Oinante" alabastronu diye tanımlamaktadır (Amyx, AM., 76.1961, s.12).

Ele geçen kaplardan birkaçını ölçüleri ve bazı özellikleri bakımından bir fikir vermek üzere şöyle sıralayabiliriz.

(19) Kanowski, C.C.G. s.15

(20) Lullies, AM., 71.1956 s.208

1. Alabastron. Env.18822⁽²¹⁾

Erken Korint dönemi örneklerinden olan kap, geniş ve kalın bir dudağa sahiptir. Dudaktan hafif bir içbükey kavisle boyun oluşturulmuştur. Boyun oldukça kalındır. Boyundan sonra omuz çıkıntısı teşkil edilmeden hemen şişkin kap gövdesine geçilir. Kontur dip kısma doğru iyice genişler. Dip düzdür. h:7.7 cm. çap 4.2 cm. (Levha III.4)

2. Alabastron. Env.V.6234⁽²²⁾

Butculescu Koleksiyonu'nda bulunan ve Konstanza'da satın alınmış olan kapta kalın dudaktan sonra boyun ve omuz teşkil edilmeden hemen şişkin gövdeye geçildiği görülür. Dip bariz bir şekilde düzleştirilmiştir. Kulpe kısa, çıkıntılı ve incedir. Erken Korint dönemine aittir. h:8.4 cm. çap 4.3 cm.(Levha IV.2)

3. Alabastron 1880.13⁽²³⁾

Geç 7. veya erken 6.yüzyıla tarihlenen bu alabastron tüm Korint tipi kaplardan farklı bir özellik gösterir. Bu kapta ayak gelişmiştir. Dudak küçük ve incedir. Kısa ve ince boyundan sonra şişkin gövde gelir. Gövde çapı dibe doğru en yüksek çapa ulaşır ve birden bire konikleşip sivrilir. Burada çok az yüksekliği olan bir ayak teşkil edilmiştir. Kulpe ise dudak ve omuz kavsini birleştirip çok ince bir hal almıştır. Bu kap tipi Güney İtalya'da 4 .yüzyılda moda olan ayaklı alabastronların belki esin kaynağı olmuştur. Nadir örneklerdendir. h:14.3 cm,çap 7.1cm (Levha IV.1.)

(21) CVA. Bucarest II.s.14

(22) CVA. Bucarest 1.s.24

(23) CVA. Oxford Fas.II.s.69

4. Alabastron. Env. 1885.627⁽²⁴⁾

Siena'da bulunmuş olan kap, geç 7.veya erken 6.yüzyıla tarihlenmektedir. Geniş ve kalın bir dudağı vardır. Bu kabın özelliği hafif ince, düz ve uzun boynudur. Yumuşak bir omuz teşkil edilerek şişkin gövdeye geçilmiştir. Yükseklik restore edildiği şekliyle 16.6 cm, çap 8.5 cm'dir.(Levha IV.3)

5. Alabastron. Env.1892.12486⁽²⁵⁾

Capua'da bulunup 7.yüzyılın sonu v eya erken 6.yüzyıla tarihlenmektedir. Kabın dudak çemberi çapı kap gövdesine oranla çok azalmıştır. Boyun kısa ve kalındır. İçe doğru hafif bir kavis yapar. Omuz teşkil edilmemiştir. Boyun bitiminden itibaren gövde başlar gövde aşağıya doğru genişler. Bu kabın dibi zeminde durabilmesi için tamamen düzleştirilmiştir. Kap genel görünümüyle bir şişeyi andırmaktadır. Böyle düz dipli kaplar Columbus tipi diye adlandırılmaktadır. h:13 cm. çap 5.3 cm'dir. (Levha IV.4)

6. Alabastron 1872. 1248C⁽²⁶⁾

Cumae'de bulunmuş olan bu kap da geç 7.veya erken 6.yüzyıldandır. Ağız çapı kaba oranla daha küçüktür. Kalın kısa boyun, ortaya doğru hafifçe inceler. Boyun bitiminden sonra hemen gövde başlar. Omuz çıkıntısı belli değildir. Aşağıya doğru genişleyen gövde oval biçimlidir. Dip bariz bir şekilde düzdür.

(24) CVA.Oxford Fas. II.s.64

(25) CVA.Oxford Fas. II.s.69

(26) CVA.Oxford Fas. II.s.69

Küçük, ince kulp dudakla gövdenin üst kısmını birleştirir. Bu kap da Columbus tipine aittir. h:17.4 cm, çap 7.6 cm'dir.

(Levha IV.5)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi Korint tipi alabastronlardan biraz farklı özellikleri olan kaplar da yapılmıştır. Fakat bunlar devamlılık göstermeyen örneklerdir. Dönemin genel karakteri içerisinde erimişlerdir. Bir ayak teşkil edilmesi veya dibin tamamen düzleştirilmesi, alt kısımları yuvarlaklaştırılmış Korint tipi alabastronların zeminde durabilmelerini sağlama endişesini gösteren birkaç örnek olarak yorumlanabilir. "Columbus tipi alabastronlar" diye anılan kaplar Columbus ressamının boyadığı birkaç kaptan adlarını almışlardır. Columbus ressamının yeri erken ve Orta Korint arasında tesbit edilmiştir. (Amyx, AM., 76.1961 s.14) G.Colonna'ya⁽²⁷⁾ göre bu form ilk kez Kıbrıs'ta ortaya çıkmıştır. Bu tip yumurta biçimindeki kabın alt kısmının zeminde durması için düzleştirilmiş olmasıyla dikkati çekmektedir. Fakat bu kap türü Korint'te yayılmadan ortadan kalkmış, Attik Kırmızı Figür döneminde yeniden canlandırılmış ve Güney İtalya kaplarında moda olmuştur.⁽²⁸⁾

Alışıl gelmiş düz ağızlı, şişkin gövdeli, hafifçe yuvarlatılmış dipli, boyundan tek kulplu Korint tipinin yanısıra hemen hemen aynı dönemden olmak üzere Etrüsk, İtalya ve Yunan Adaları'nda yeni bir alabastron formu ortaya çıkmıştır.⁽²⁹⁾

(27) Arch Cl.s.13

(28) Bkz.Amyx, AM., 76.1961.s.14

(29) Kanowski, C.C.G. s.15

Yaklaşık 24 cm yüksekliğinde, oldukça ince, iğ biçiminde, kulpsuz bir kaptır. Düz, ince, dar ve çember şeklindeki dudağın altında, kaba oranla kalın bir boyun bulunur. Omuz çıkıntısı bariz değildir. Gövde aşağı ıya doğru çok az bir genişleme yapar. Dip çok sivridir. Gövdenin en büyük çapı yaklaşık 3.5 cm'dir. Yaygın bir tip olmamıştır. Korint kaplarının şişkin gövdesiyle bu tipin ince ve uzun gövdesi bir tezat oluşturmaktadır. Bu kap biçimini, Korint örneklerine oranla daha ince uzun bir hal almış olan Attika tipi kaplara yaklaştırmak mümkündür. Ancak Attika kapları genel olarak bu tip kadar ince değildir. Bir geçiş basamağı sayılmasa bile yine de esinlenilen bir form olmalıdır.(Levha IV.6)

3. ATTİKA TİPİ ALABASTRONLAR

(6. ve 4.Yüzyıllar)

İ.Ö 6.yüzyılın sonlarından 4.yüzyılın başlarına kadar Attika'da yaygın oldukları için "Attika tipi alabastronlar" diye anılırlar. Bu tip alabastronlar genel olarak şöyle tanımlanabilirler: Düz daire şeklinde bir dudak kısmı vardır. Dudak, Korint alabastronlarına oranla incelmıştır. Dudağın ortasında dar bir ağız deliği bulunur. Kısa boyun orta kısmında hafifçe incelir. Korint tipinden farklı olarak belirli bir omuz çıkıntısı bulunur. Gövde, omuzdan itibaren dışa doğru kavis yaparak alt kısmında hafifçe genişler. Dip oldukça yuvarlaklaştırılmıştır. Bu kaplarda genellikle omuzun hemen altında karşılıklı duran ve deliği olmayan iki kulp çıkıntısı bulunur. Kulpsuz örneklere de rast-

lanmamıştır. Yükseklik genelde 10-20 cm'dir. Bu dönem kaplarının hiçbirinin formunun diğerine tam olarak uymaması, alabastron form gelişimini kesin çizgilere oturtmayı güçleştirmektedir. Bazen gelişimin erken ve geç safhasında, değişim kriterleri olarak aynı özellikler ortaya çıkmaktadır. (30)

Bilinen Attika alabastronlarının en eskisi, Agora'da bulunan ve E.Vanderpool tarafından Amasis Ressamı'na verilen kaptır. 6.yüzyılın 2.yarisına aittir. (31) Nispeten düz dipli, bodur ve sağlam bir kap gövdesine sahiptir. Omuza doğru güçlü bir şekilde daralmıştır. Gövdenin en büyük çapı, yüksekliğinin yarısının altında bulunmaktadır. Kapın şekli bir damlayı andırır. Boyun ve düz daire şeklindeki dudak parçası bulunamamıştır. (Levha V.1) 6.yüzyılın sonunda Psiax Ressamı (32) nin alabastronlarında, gövde teşkilinde bir değişim gözlenir. (Levha V.2) Cidar dışı doğru kavis yapmamakta, aksine hemen aşağı doğru inmektedir. Dip daha düzdür ve dipten omuza doğru olan daralma oldukça azdır. Artık kap gövdesi yüzeyle kavis yapacak şekilde değil de, içe doğru çekilerek güçlendirilmiştir. Boyun, omuzdan belirli bir şekilde ayrılır ve cidarın akışını keser. Kap cidarının dışı doğru az kavis yapması, kaba bodur ve sert bir görünüm vermektedir. Takip eden on yılda kaplar tekrar bir esneme kazanırlar, fakat bu aynı yıllarda önemini kaybeder. Bu dönem için

(30) Kanowski, C.C.G, s.16

(31) Beazley, A.B.V, s.155

(32) Knigge, AM., 79.1964 s.110

Atina'daki bir kabı (N.M 1293)⁽³³⁾ örnek olarak gösterebiliriz. Kabın cidarı tekrar dışa doğru bir kavis yapıyor, dip sünmeye başlayıp, boyun içeri doğru yumuşakça kıvrılan omuzdan itibaren uzamaya başlıyor ve içbükey bir kıvrım yaparak, önceki örneklerle oranla kısmen incelen dudak çemberiyle birleşiyor.(Levha V.3)

Kerameikos'ta, mezarların büyük bir bölümünün İ.Ö 5.yüzyılın ilk yarısına ait olduğu nekropolde bulunan 15.9 cm yüksekliğindeki alabastronun (Mezar H.W.198 env.2713)⁽³⁴⁾ içe doğru kavis yapan ince bir boynu vardır. Geniş kap yüzeyi sayesinde Atina'daki kapla akrabadır. Azalan daralma ve genel görünümüyle silindirik şeklindeki boynun uzaması geç bir form safhasıyla ilgilidir. Bu kap Atina alabastronundan daha sonra yapılmış olmalıdır.(Levha VI.1.) Gelişimin geç safhasında gövde ve boyun keskin bir şekilde birbirinden ayrılır ve tulum şeklinde genişleyerek boyca uzar. Aşağıdan yukarıya doğru olan daralma pek farkedilmez. Bu dönem için Atina'da bulunmuş olan Leake Koleksiyonu'ndan⁽³⁵⁾ bir alabastronu örnek olarak gösterebiliriz. İnce tabak şeklindeki dudaktan sonra, silindirik boynun incelik uzadığı görülür. Keskin omuz çıkıntısından itibaren gövde dışarı fazlaca bir kavis yapmadan dibe ulaşır. Aşağıdan yukarıya doğru olan daralma farkedilmeyecek kadar azdır. Kabın tabanının hafifçe yuvarlatılmış olmasına rağmen, zeminde durduğunda düz bir dip görünümü vermektedir. Yüksekliği 9.3 cm'dir. 5.yüzyılın sonlarına

(33) Knigge,AM.,79.1964 s.110

(34) Knigge,AM.,79.1964 s.105

(35) CVA.Cambridge.Fas I.s.32

aittir.(Levha V.5.)

Bu dönemde daha önce Korint'te yaygınlaşmadan ortadan kalkan Columbus tipi örneklerine de rastlanmıştır. Oxford Ashmolean Müzesinde (1930.617)⁽³⁶⁾ bulunan alabastron Columbus tipinde yapılmıştır. Bu kabın ince, düz çember şeklinde bir du-
dağı vardır. Boyun diğer kaplara göre daha uzun ve kalındır, si-
lindir biçimindedir. Omuz belirli bir çıkıntı yapar. Kap göv-
desi düz bir şekilde, fazla kavis yapmadan aşağı doğru genişler.
Dip kısmı, kesilmiş gibi düzdür. Beldam Atölyesinde 5.yüzyılın
2.yarisında yapılmış olan kabın yüksekliği 9.6 cm'dir.(Levha VI.4)

Ele geçen Attik tipi alabastronların birkaçını ölçüleri
ve bazı özellikleri açısından bir fikir vermek üzere şöyle sıra-
layabiliriz :-

1. Alabastron. Londra British Müzesi'nde (1900.6.11.1)⁽³⁷⁾
bulunan bu kap Psiax'ın boyadığı 1 alabastronlardan biridir. 6.yüz-
yılın son çeyreğine ait olup, Eretria'da bulunmuştur. Düz daire
şeklinde bir ağız ve kısa bir boynu vardır. Boyundan itibaren
yumuşak bir kavisle omuz teşkil edilmiştir. Gövde omuzdan iti-
baren dışa fazla genişlemeden aşağıya doğru iner, dip kısmen yu-
varlaktır.(Levha VI.2.)

2. Alabastron. New York Metropolitan Museum of Art
(06.1021.92)⁽³⁸⁾ 5.yüzyılın birinci çeyreğine ait olan kabın

(36) Kurtz, A.W.L. s.232

(37) Kurtz, A.W.L. s.232

(38) Kurtz, A.W.L. s.232

yüksekliği 12.7 cm'dir. Yukarıda bahsedilen Psiax'ın alabastronuna oranla oldukça belirli bir omuz çıkıntısı göze çarpar. Kap gövdesi dışa doğru hafif bir kavis yapmaktadır. (Levha V.4.)

3. Alabastron. New York Metropolitan Museum of Art (91.1.442)⁽³⁹⁾ da bulunan bu kap 1891'de Edward C. Moore'un vasiyetiyle elde edilmiştir. 5.yüzyılın birinci çeyreğine ait olan alabastronun yüksekliği 13.7 cm'dir. Ağız ve boyun kısmı kırıktır. Kap gövdesi hafifçe şişirilmiş bir dikdörtgeni andırmaktadır. Aşağıdan yukarıya doğru olan daralma pek belli değildir. (Levha VI.3.)

4. Alabastron. Oxford Ashmolean Müzesi'nde (1936.616)⁽⁴⁰⁾ bulunan alabastron 5.yüzyılın ilk yarısına ait olup 25 cm yüksekliğindedir. Bu örnekte dudak daha önceki örneklere oranla inceliyor, boyun uzamıştır. Boyun ortaya doğru hafifçe daralır. Belirli bir omuz çıkıntısı vardır. Kap gövdesi aşağıya doğru biraz genişlemiş, dip hafifçe yuvarlatılmıştır. (Levha VII.1)

5. Alabastron. G.144 Worsley Koleksiyonu'nda⁽⁴¹⁾ bulunan (1885) alabastron 5.yüzyılın sonuna ait olup 19 cm yüksekliğindedir. Ağız oldukça incelmıştır. Boyun uzundur. Omuz çıkıntısı çok barizdir. Gövde dışa doğru çok az kavis yapar, neredeyse silindirik bir şekil almıştır. Dip kısmen düzleşmiştir. (Levha VII.3)

(39) Kurtz, A.W.L. s.232

(40) Kurtz, A.W.L. s.232

(41) CVA, Combridge Fas.I s.32

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi 6.yüzyılın ortalarında kalın bir dudak ve kısa bir boyun söz konusudur. Omuz keskin bir çıkıntı yapmayıp, boyundan itibaren yuvarlak bir şekilde gövdeye uzanmaktadır. Omuzla birlikte kavis yapmaya başlayan gövde; aşağıya doğru genişlemektedir. Dip hafifçe yuvarlaklaştırılmıştır. Zamanla gövdenin kavisli cidarı düzleşip, omuz belirli bir çıkıntı yapar. Boyun inceliyor uzar ve dudak kalınlığı azalır. 5.yüzyılın ortalarında gövde neredeyse silindirik şeklini almıştır. Boyun daha uzamış, dudak incelmıştır. Erken 4.yüzyılda dudakın daha da incelmesi görülmektedir.

Alabastronların camdan da yapıldıkları bilinmektedir. B.Freyer-Schauenburg tarafından Pitane (Çandarlı) Nekropolünde ele geçen bir grup cam kap içerisinde 4 Klasik Dönem alabastronun bulunduğu belirtilmektedir.⁽⁴²⁾ Bu kaplar kendi aralarında bir takım farklılıklar göstermektedir. 1 nolu kabın geniş, düz bir ağzı vardır. Oldukça kalın ve kısa boynun altında omuz sert bir çıkıntı yapar. Gövde silindirik şeklindedir ve dibe doğru hafifçe daralır. Taban neredeyse düzleşmiştir. Yükseklik 9.44 cm. çap 2.65 cm'dir. (İstanbul Müzesi 2133) (Levha VII.2) Bu kap Yunanistan'ı, Rodos'u, Girit'i, Güney Rusya'yı ve İtalya'yı kapsayan ve İspanya'da birçok örneği gün ışığına çıkarılmış olan yaygın bir tipe aittir.

2 no'lu alabastron daha değişik bir form gösterir. Düz, yuvarlak ve dar bir dudak ır vardır. Boyun kısadır ve düz bir

(42) Freyer-Schauenburg, Anadolu.Sayı XVII.1973.s.143 v.d.

bant gibi teşkil edilmiştir. Gerçek bir omuzun söz konusu olmadığı gövde aşağı doğru biraz genişlemiştir. Dip, bir önceki kaba göre daha yuvarlaktır. Yanlarda karşılıklı duran ve deliği bulunan iki düşey kulp bulunur. Yükseklik 13.3 cm. çap 3.55cm dir.(İstanbul Müzesi 2427)(Levha VIII.1)

3 no'lu kapı dar ve kalın bir dudağa sahiptir. Daire şeklindeki dudağın üst kısmı hafifçe içbükeydir. Bir bant gibi teşkil edilmiş olan boyun 2 no'lu kaba oranla biraz incedir. Çok az bir omuz çıkıntısından sonra gövde hafifçe genişleyerek silindirik formundan kurtulur. Dip kısmen düzdür. Kulp oyuğu ile kulp bitimi arasında gövde biraz şişkinleşmiştir. Bu kap 1 ve 2 no'lu kaplar arasındaki sayısız geçiş basamağından biridir. Dudak çemberinin formu da değişmiştir. Daha büyük olan 3 no'lu kabın oval olmasına rağmen ağzı oldukça muntazam yapılırken 2 no'lu kabın dudağı kısmen küçük ve düzgün olmayan formda yapılmıştır. 3 no'lu kabın yüksekliği 12.87 cm, çapı 3.37 cm'dir. (İstanbul Müzesi 2426)(Levha VIII.2)

4 no'lu kap ise 1 no'lu kabın silindirik özelliğini taşımaktadır. Yükseklik 10.38 cm, çap 2.95 cm'dir.(İstanbul Müzesi 2131) 2 ve 3 no'lu kaplar İ.Ö 500 yıllarına ait olan Attika kaplarıyla birlikte bulunmuştur. 1 ve 4 no'lu kaplar ise müferrit buluntu olarak 5.yüzy ılın ikinci yarısına tarihlenmektedir.(43) Pitane'de ele geçen bu kaplar, döneminin diğer örnekleri arasında değişik özellikler göstermektedirler. Ağız ve

(43) Freyer-Schauenburg, Anadolu.Sayı XVII.1973.s.162

boyun biçimi Attika kaplarının yanında oldukça özensiz görünmektedir. Attika'da omuzun verilmesinde gözetilen kaygı, bu kaplarda görülmemektedir. Dudak kalın, boyun kısadır. İşçilik olarak daha basit görünmektedir. Bu durum malzemenin cam olmasıyla ve bölgesel bir anlayışla bağdaştırılabilir.

Alabastronlar 4.yüzyılda kısmen değişen bir formda olmasına rağmen Güney İtalya'da yeni bir çağ yaşamıştır. Kesik, düz dipli Columbus alabastronu tipi kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak Apulia, Sicilya ve nadir olarak da Paestum fabrikalarında yeni bir form dikkati çekmektedir. Bu formda kap gerçek bir ayakla teşhiz edilmiştir. Ağız Attika kaplarında görüldüğü gibi düz daire şeklinde ve incedir, ancak oldukça uzun ve ince bir boyun dikkati çeker. Bariz bir omuz çıkıntısından sonra kap gövdesi aşağı doğru hafifçe genişler. Yuvarlatılmış dip kısmının altında ise bir ayak bulunur. Omuzun alt kısmında yine karşılıklı duran iki kulpe çıkıntısı vardır.

Oxford Ashmolean Müzesi (1937.161)⁽⁴⁴⁾ ndeki alabastronun özellikle karınlı bir gövdesi vardır.(Levha IX.2) Yuvarlak dipli bir başka kap biçimi olan aryballosun da üzerinde durduğu bir ayağı vardır. Aryballos'a oranla gerçek bir ayağı olan kap çok nadir yapılmıştır. Güney İtalya'da ise 4.yüzyılda ayaklı alabastronlar moda olmuştur. Teşkil edilen ayak sabitliğinin düşünülen emniyetidir. Form olarak Lekythos'tan alınmıştır. Eğer bahsedilen ayak kısmıyla Lekythos'a yaklaştırılacak olursa Boston'da

(44) Schauenburg Jdl.87.1972.s.272

bugüne kadar tek olarak ele geçen, ağzı da aynı zamanlı Lekythos-
ları gösteren bir kap bulunmaktadır.⁽⁴⁵⁾ (Levha IX.4.)

Özel bir koleksiyonda⁽⁴⁶⁾ bulunan 25.7 cm. yüksekliğin-
deki bir alabastronun parçaları biraraya getirilmiş ve 17.2 cm.
çapındaki dudak tamamlanmıştır. Olasılıkla kendi tipinin Güney
İtalya'da ele geçen en büyük kabıdır. (Levha IX.3.) Çağdaşlarının
çok azı 20 cm veya daha fazla bir yüksekliğe ulaşmıştır. Boston
Müzesi'ndeki (00360)⁽⁴⁷⁾ Lekythos ağızlı alabastron (Levha IX.4)
28 cm'lik yüksekliğiyle bu kabı aşmaktadır. Fakat bu, bugüne ka-
dar paraleli bulunmayan bir kaptır.

4.yüzyıla ait bir başka alabastron grubu da Kıbrıs'ta bu-
lunmuştur. Kıbrıs Vouni Korakas Nekropolü'nde ele geçen bu kap-
lar Kıbrıs Klasik II Dönemine aittirler. Alabastronlar Kıbrıs'ta
Arkaik Dönem'de başlamaktadır. Ancak Kıbrıs-Klasik Döneminden
önce yaygın değildirler.⁽⁴⁸⁾ Bu nekropolde toplam 17 mezar var-
dır ve 13 adet alabastron bulunmuştur. (Levha X.) Genel olarak
aynı özellikleri taşımaktadırlar. Düz çember şeklinde ağızları
vardır. Boyun kısadır. Hafif bir omuz çıkıntısından sonra fazla
şişkin olmayan, oval fakat birkaç örnekte silindire yakın bir
gövde formu gösterirler. Dipte fazla yuvarlaklık dikkati çekmez,
I no'lu mezarda⁽⁴⁹⁾ bulunan kaplardan 1,2 ve 5 no'lu alabastron-
lar kısmen silindir gövdelidirler. 4.3 ve 6 no'lular, özellikle

(45) Schauenburg Jdl.87.1972.s.278

(46) Schauenburg Jdl.87.1972.s.258

(47) Schauenburg Jdl.87.1972.s.278

(48) Gjerstad, S.C.E.Vol:IV.Part 2.s.224

(49) Mezarlar için bkz.Gjerstad, S.C.E.Vol:III.s.301-333

3 no*lu kap biraz daha oval görünüştür. VII'nolu mezardaki kaplarla VIII'nolu mezarda bulunan kap gövdede çok az bir esneme göstermektedirler. Kapların yükseklikleri 5.7 cm ile 23 cm arasında değişmektedir. Yanlarda karşılıklı kup çıkıntıları bulunmaktadır.

Kopenhag N.M (VIII 891)⁵⁰ da bulunan ve 1846'da Atina yakınlarında ele geçen 22.2 cm. yüksekliğinde ve 6.3 cm çapındaki alabastron 4.yüzyıla ait olup Vouni kaplarıyla gövde formu bakımından aynıdır. Ancak bu kabın boynu oldukça uzun, dudak incedir.(Levha XI.1)

Yine Kopenhag N.M (VIII 892)⁽⁵¹⁾ da bulunan ve Atina yakınında 1846'da ele geçen bir başka alabastron da Vouni kaplarına benzemektedir. Gövde hafif oval ve boyun ince uzundur, dudak da incedir.(Levha XI.2)

Salamis'in son kralı Nikokreon'un Tümülüsünde⁽⁵²⁾ (Salamis-Enkomi) özellikle alabastron formunda birçok toprak kap bulunmuştur. Yaklaşık 25 cm. yüksekliğindedirler. Oldukça zengin buluntunun ele geçtiği tümülüste 5 adet de heykel bulunmuştur. Heykeller 4.yüzyılın son çeyreğine tarihlenmiştir. Alabastronlar da bu tarihe aittir. Bu kapların düz daire şeklinde bir dudakları vardır. Dudak kenarı dışa doğru kıvrılmış olup incedir.

(50) CVA.Paris Cilt 4.s.143

(51) CVA.Paris Cilt 4.s.143

(52) Karageorghis, Zypern s.209

Kalın ve kısa bir boyundan sonra yuvarlak omuz çıkıntısı dik-
kati çeker. Yumuşak bir hatla boyundan gövdeye geçilir. Kap göv-
desi dışa doğru kavis yapmadan yuvarlak dibe doğru uzanmaktadır.
(Levha XI.4) Gövdenin düz konturları Vouni kaplarını anımsatmak-
tadır. Ancak daha iyi bir işçilik göstermektedirler.

David French tarafından kazılan Tille Höyük'te⁽⁵³⁾ 1983
buluntuları arasında alabasterden bir parfüm kabına rastlanıl-
mıştır. Hellenistik Devre ait olup I.tabaka bulunmuştur. Kabın
dudağı 4.yüzyıl kaplarına oranla kalın, boynu ise daha geniş ve
kısadır. Belirli bir omuz çıkıntısı yoktur. Boyun bitiminden
itibaren gövde hafifçe kavis yaparak, dibe doğru incelir. Dip
yuvarlatılmıştır.(Levha XI.3)

Erzurum-Dumlu İkiztepeler⁽⁵⁴⁾ IV no'lu tümülüste sağlam
ve bozuk 16 adet alabastron bulunmuştur. İkiztepe alabasterle-
rinin yükseklikleri 13-33 cm ve çapları 5-9 cm arasındadır.
Ancak yarısının düz daire şeklinde dudakları vardır. Diğerle-
rinde köşeli ağız halkası bulunur. Olasılıkla buraya bir kapak
tıpası yerleştirilmiştir. Düz dudaklı kaplarda dudak kenarı yu-
varlaktır. Dudak çapı gövde çapına oranla oldukça küçüktür.
Kalın boyun silindiriktir, ancak birkaç örnekte hafifçe içbükey
bir form göstermektedir. Omuz çıkıntısı belirlidir. Kap gövdesi
genel olarak silindire yakındır. Birkaç örnek dışında dip düzdür.

(53) French, Kazı.Son.Top.VI.1984.s.256

(54) Koşay-Vary Türk AD. Sayı XXI.1.s.75

Dipte görülen delikler alabasteri gömlekçi tezgahına yerleştirirken gerekli olan burgu deliklidir. Kabin baş tarafının ağır gelerek devrilmemesi için dip kısmı ağır yapılmıştır. Köşeli ağız halkası bulunan kaplarda ağız boynun devamı gibidir, dudak çemberi boyuna asıllı hissini vermektedir. İkiztepelerde bulunan kaplardan şekil bakımından ayrılan tek bir kap vardır. Çıkıntılı bir dudak teşkil edilmemiştir. Kalın boyun ve şişkin karınlı gövdesi vardır. Dudak kısmı hariç Tille Höyükte bulunan alabasterden yapılmış kapla aynı özellikleri gösterir. Buna dayanarak Hellenistik Devirde silindire yakın bir form gösteren kap gövdesinin yanısıra dışa doğru kavis yapan gövde formunun da rağbet gördüğünü söyleyebiliriz. İkiztepeler'de bulunan eserler içinde üzerinde İskender başı bulunan bir sikke de vardır. (Koşay-Vary Türk AD.s.76) Kronoloji konusunda problemleri olduğunu düşündüğümüz bu mezar buluntularını inceleme olanağımız olmadığı için tarihlleme konusunda da kuşkularımız vardır. Araştırmacıların ortaya koyduğu bu sonuç kabul edilirse burada ele geçen alabastronlar en geç alabastronlardır.

Son olarak 1988 kazı mevsiminde Kelenderis'te açılan 3 no'lu mezarda çok sayıda pişmiş toprak alabastron ele geçmiştir. Beraberinde bulunan diğer eserler arasında siyah glazurlu ve tondosu palmet damgası süslü bir cupkantharos ve Fat Boy grubuna ait bir Oinochoe bu mezarın en geç İ.Ö 4.yüzyılın 2.çeyreğine verilmesini sağlamıştır. Silifke Müzesinde bulunan aşağıda ele alacağımız alabastronlar da-envanter kayıtlarında olmasa

bile- tez danışmanımın da ifadesi doğrultusunda Kelenderis'te bulunmuşlardır. Bu bakımdan bu eserlerin 4.yüzyıl içerisinde ele alınması gerektiğini burada belirtmek isteriz.

İKİNCİ BÖLÜM

SİLİFKE MÜZESİNDE BULUNAN ALABASTRONLAR

Silifke Müzesinde on adet süslemesiz, pişmiş toprak alabastron bulunmaktadır. Genellikle ince uzundurlar. Düz daire şeklinde dudakları vardır. Dudağın ortasında dar bir ağız deliği bulunmaktadır. Boyun ortaya doğru hafifçe incelerek omuza ulaşır, omuz çıkıntısı belirlidir. Kap gövdesi silindir iki örnek dışında omuzdan itibaren dışa doğru hafifçe kavis yapmaktadır. Dip düz görünümlü olup, ortaya doğru 5 cm'lik bir sivrilme yaparak konikleşir. Bu kapların envanterlerinde buldukları yerler belli değildir, satınalma yoluyla elde edilmiş olup (tez danışmanımın ifadesi doğrultusunda Kelenderis'te bulunmuşlardır), depoda korunmaktadırlar. Müzede bulunan kapları gösterdikleri çeşitli özellikler açısından gruplara ayırmak mümkündür.

I.Grup. Silindir gövdeli alabastronlar : Bu gruba dahil olan iki kap vardır.

1. Envanter no: 999 (Levha XVII, Resim 2-3)

Ölçüler : Yükseklik 22.5 cm.; ağız çapı 5.5 cm.; çap 4.9 cm'dir.

Kiremit rengi hamurlu kabın yüzeyi biraz soyulmuştur. Düz daire şeklindeki dudak, 5 mm'lik bir kalınlıktan sonra keskin bir şekilde boyuna doğru daralır. Kısa ve geniş boyun içbükey bir kavis yaparak çıkıntılı omuza ulaşır. Silindir şeklindeki kap gövdesi aşağı doğru düz bir şekilde iner. Dip kısmı aşağıda

uzayıp yuvarlaklaşmıştır. Omuzun alt kısmında deliği olmayan karşılıklı iki kulp çıkıntısı vardır.

2. Envanter no: 1253 (Levha XIX, Resim 4)

Ölçüler : Yükseklik 20 cm.; ağız çapı 5.8 cm.; çap 4.5 cm'dir.

Kiremit rengi hamurlu bu kabın düz daire şeklindeki dudasının kenarında kırılmalar vardır. Dudak yüksekliği 2 mm'dir. Kısa ve düz bir boyundan sonra omuz bariz, fakat yumuşak bir çıkıntı yapar. Omuzdan itibaren silindir şeklinde aşağıya doğru uzanır, ancak hafifçe yuvarlatılmış, dibe yaklaşırken biraz genişlediği farkedilir. Gövdeden dibe geçişte köşeli bir form görülür. Dipte çatlama vardır. Omuzun alt kısmında karşılıklı duran düşey kulplar "S" biçimindedir ve bir delik bulunmaktadır.

Bu iki kabı kıyaslayacak olursak şunları söyleyebiliriz:

a) Dudak ve boyun ilk kaptaki (env. 999) daha kalındır.

b) Gövde bakımından; ilk kaptaki gövde omuzdan itibaren düz bir şekilde aşağıya doğru inmektedir, diğer kaptaki (env.1253) ise, dibe doğru hafifçe genişler. Dip birinde (env.999) ortaya doğru sivrilerek uzamış, diğerinde (env.1253) hafifçe yuvarlaklaşmıştır.

c) Kulp bakımından; birinci kabın kulpları hafif çıkıntılıdır. Buna karşın ikinci kaptaki "S" şeklinde deliği bulunan iki kulp vardır. Bazı ufak farklılıkları olmasına rağmen genel görünüş itibarıyla, Silifke kapları arasında bir grup oluştururlar.

İncelemeye çalıştığımız diğer kaplan arasında da bu gruba dahil edebileceğimiz kaplar bulunmaktadır. Örneğin, Pitone'de ele geçen 5.yüzyıla ait cam kap (İstanbul Müzesi 2133, Levha VII.2) da silindirik gövdesi dudak ve boyun yapısıyla Silifke'deki kaplara benzemektedir. Ayrıca Kıbrıs Vouni'de I no'lu mezarda bulunan 4.yüzyıl alabastronlarından özellikle biri (Levha X.6) gövde formu itibarıyla bu gruba dahil edilebilir. Bu, bize Anadolu'nun batısında 5.yüzyılda ele geçen ve geniş bir alana yayıldığını bildiğimiz bir formun, 4.yüzyılda hem Anadolu hem de Kıbrıs'ta sürdüğünü göstermesi bakımından önemlidir.

II.Grup : Bu gruba dahil edebileceğimiz 4 kap özellikle gövdelerinin dışı doğru kavis yapmalarıyla dikkati çekerler.

1. Envanter no: 173 (Levha XIV, Resim 5-6)

Ölçüler : Yükseklik 19 cm.; ağız çapı 4.7 cm.; çap 6.8 cm'dir.

Kiremit renkli gözenekli hamurdan yapılmış olan kabın gövdesi genel olarak ince uzun, oval biçimlidir. Düz daire şeklindeki dudak 7 mm kalınlıktan sonra keskin bir şekilde daralarak kısa boyuna ulaşır. Gövde yuvarlak omuzdan itibaren dışı doğru kavis yaparak hafifçe şişkinleşip, dibe doğru kısmen daralır. Düz dipli görünmektedir, fakat ortaya doğru 0.5 cm'lik bir sivrilme yaparak konikleşmiştir. Omuzun alt kısmında karşılıklı iki kulp çıkıntısı bulunur. İki kulp arasına rastlayan yerde ve dudak kenarında çatlama vardır.

2. Envanter no: 425 (Levha XV, Resim 7-8)

Ölçüler : Yükseklik 19 cm.; ağız çapı 5.8 cm;
çap 6.7 cm'dir.

Kiremit rengi hamurlu kap 173 envanter no'lu kabın özelliklerini taşımaktadır. Dudak kenarı dışarı doğru hafifçe kıvrılmıştır. Dibe doğru olan daralma daha az dikkat çekicidir.

3. Envanter no: 2293 (Levha XX, Resim 9-10)

Ölçüler : Yük. 22cm.; çap 7.2cm.; ağız çapı 6.1cm'dir.
Düz tabak şeklindeki dudaktan sonra kısa ve ince boyuna geçilir. Omuz belirli, fakat çok yumuşak bir kavis şeklinde verilmiştir. Kap gövdesi dışı doğru hafif bir esneme yapar. Gövdenin üst kısmında daralma daha azdır. En büyük çapa gövdenin ortasında ulaşılır. Düz görünüşlü dip ortaya doğru hafifçe konikleşir. Omuzun altında karşılıklı uzun dikdörtgen şeklinde kulp çıkıntıları bulunmaktadır.

4. Envanter no: 2294 (Levha XXI, Resim 11-12)

Ölçüler : Yükseklik 22.5cm.; ağız çapı 5.5 cm.;
çap 6.8 cm.; boyun çapı 2.5 cm.; taban çapı 5cm.; kulp yük. 2.3cm'dir

Düz daire şeklindeki dudaktan sonra, içbükey bir kıvrım yapan, kısa ve ince boyuna geçilir. Omuz çıkıntısı çok azdır, boyundan yumuşak bir geçişle gövdeye ulaşılmıştır. Omuz geçişini belirtmek üzere halka şeklinde yapılmış olan bir çıkıntı dikkati çeker. Gövde hafifçe dışı doğru bir kavis yapar. Omuz doğru daralma daha fazladır. Dip, ortaya doğru biraz konikleşmiştir. Omuzun altında karşılıklı iki kulp çıkıntısı vardır.

Bu dört kabı kendi aralarında şu şekilde kıyaslayabiliriz:

a) Dudak ve boyun bakımından sadece 425 no'lu kabın dudayı dışa doğru kıvrım yapmaktadır. Bu dudak şekli Salamis Nikokreon tümülüsünde ele geçen ve 4.yüzyılın 2.çeyreğine tarihlenen alabastronların dudak tarzını çağrıştırmaktadır. Boyun 2294 ve 2293 no'lu kaplarda diğerlerine oranla daha incedir.

b) Gövde açısından 173 ve 425 envanter no'lu kaplar gövdenin omuz kavisinden itibaren dışa doğru genişlemesi bakımından birbirlerine daha çok benzemektedirler. 2294 ve 2293 envanter no'lu kaplar da gövdenin omuza doğru olan daralma şekli tamamen olmasa bile aynı karakterdedir.

c) Kulplar, 2293 no'lu kabın dikdörtgen çıkıntılar şeklindeki formu dışında, hafif yuvarlak olmaları itibariyle aynıdır. Ancak bu gerçek şekilleri değildir. Toprakta çıkarılırken tahrip oldukları anlaşılmaktadır.

Bu gruptaki kapları Vouni I no'lu mezarda bulunan kaplardan 3-4 ve 6 no'lu (Levha X) kaplara form açısından yaklaştırmak mümkündür. Ancak Vouni'deki kaplar daha basit ve özensiz bir işçilik göstermektedir.

Silifke Müzesi'nde bulunan 4 alabastron kendi aralarında bir grup oluşturmamaktadırlar. Bunları tek tek ele almak daha doğru olacaktır.

1. Envanter no: 931 (Levha XVI, Resim 13-14)

Ölçüler : Yükseklik 17.4 cm.; ağız çapı 5.2 cm.; çapı 5.4 cm'dir.

Kiremit rengi hamurlu kap ince uzun, oval gövdelidir. Düz daire şeklindeki dudağın bir ucu kırıktır. Boyun içe doğru biraz incelmıştır. Bu noktadan itibaren hafif bir kavisle gövdeye geçilir. Omuz çıkıntısı yoktur. Omuzdan gelen kavis kulp yerinden itibaren düzelir ve gövde silindirik bir formda uzar. Dibe doğru az bir kavis yapar. Dip kısmen yuvarlaktır. Omuz bölgesinin alt kısmında karşılıklı dikdörtgen biçimli iki kulp çıkıntısı vardır. Boyun yapılandırılmıştır. Dipte çatlaklar görülür. Bu kap da Vouvi VIII no'lu mezarda bulunan kaba benzetilmektedir. Ancak Silifke'deki alabastronda omuza doğru olan daralma daha barizdir.

2. Envanter no: 1252 (Levha XVIII, Resim 15-16)

Ölçüler : Yükseklik 21 cm.; ağız çapı 5.2 cm.; çap 5.8 cm'dir.

Kiremit renkli hamurdan yapılmış olan kabın düz daire şeklindeki kalın dudağı boyuna doğru yavaş yavaş inceler, kısa boyun ortasında içbükey bir kıvrım yapar. Omuz bariz bir şekilde çıkıntılıdır. Kap gövdesi omuzdan itibaren kısmen düz bir şekilde genişler, dip hafifçe yuvarlatılmıştır. Dip kısmında kırılmalar vardır. İki kulp çıkıntısından biri kırıktır. Kap gövdesinin aşağıya doğru düz bir şekilde inip hafifçe genişlemesi 5.yüzyıl kaplarının gövde formunu anımsatmakla beraber dudak o dönem kaplarına oranla daha kalındır.

3. Envanter no: 2295 (Levha XXII, Resim 17-18)

Ölçüler : Yükseklik 16 cm.; ağız çapı 5.8 cm.; çap 6.2 cm'dir.

Düz daire şeklinde dudağı vardır. Kısa boyun ortaya doğru kısmen incelir. Yuvarlak omuz dışa doğru geniş bir kavis yaparak gövdeye ulaşır. Gövde kavis düz denecek kadar azdır. Dip gövdeden keskin bir şekilde ayrılıp hafifçe konikleşir. Kap gövdesi yuvarlatılmış bir dikdörtgeni andırır. Bu kap kulpsuzdur.

4. Envanter no: 2296 (Levha XXIII, Resim 19)

Ölçüler : Yükseklik 19 cm.; çap 7.7 cm'dir.

Dudak ve boyun kırıktır. Kalan parçalara göre, boyun çok yumuşak bir kavisle omuza ulaşır. Omuz çıkıntısı yoktur. Gövde boyun bitiminden itibaren dikkat çekici bir şekilde dışa doğru bir kavis yapar ve incelerek uzar. Düz görünüşlü dip aşağı doğru hafifçe çıkıntı yapmıştır. Omuz kuşağında dikdörtgen şeklinde karşılıklı iki kulp çıkıntısı vardır. Bu kap Silifke'deki tüm kaplardan ve bu çalışmada ele aldığımız diğer örneklerden farklı bir form göstermektedir. Genel olarak alabastronlar aşağı doğru genişlemektedirler. Bu örnekte ise en büyük çap yüksekliğin yarısının üstünde bulunmaktadır. Nadir kaplardan biri olmalıdır.

SÖNÜÇ

Alabastron, genellikle parfüm, yağ, merhem gibi kozmetik maddelerin saklanması için kullanılan bir kap türüdür. Çeşitli malzemeden örneğin cam, kil ve alabasterden yapılmıştır.

Genel olarak ince, uzun oval gövdeli, düz daire biçiminde dudağı, omuz veya boyun hizasında kulpu veya kulp çıkıntıları bulunan, yuvarlak dipli bir kap olarak tanımlanır. Ancak bu tanım alabastron formunun gelişim safhalarına göre kısmen değişikliğe uğramaktadır.

Daha çok bayanların günlük bakımlarında kullanıldığı için, vazo resimlerinde de bu tür konularda tasvirlerine rastlanmaktadır. Ayrıca ölü kültüründe de önemli bir yer tutar. Özellikle bayanların mezarlarında ele geçen bu kaplar ölü kültürüyle ilgili sahnelerde de vazo resimlerinde karşımıza çıkmaktadır.

Alabastron ilk kez İ.Ö 3.bin yılda Mısır'da ortaya çıkmıştır. Resimler onun bir ağ içinde taşındığını gösterir.Şekil olarak bir torbayı andırmaktadır. Daha sonra Girit ve Yunanistan'a ihraç edilmiş ve buralarda da yerel özelliklerle kaynaşarak gelişimini sürdürmüştür. Miken döneminde torba biçimli form gelişip üzerine yatay kulplar eklenmiştir. Sikyon seramiğiyle yapılan kaplarda konik tabak şeklindeki ağzı olan, boyundan tek kulplu, şişkin gövdeli bir form görüyoruz. Bu form alabastronun çok yaygın olarak yapıldığı Korint döneminin bir ön örneğini vermektedir. Başlangıçta kısa olan bu form zamanla uzar, konik biçimli dudak düz tabak şeklini alır, dip hafifçe yuvarlak-

laşır. İtalya'da taklit edilen Korint kapları daha çok düz diplidir.

Bu arada İtalya Korint ve Yunan adalarında oldukça ince, sivri dipli, kulpsuz bir başka form dikkat çeker. Fakat bölgesel olarak kalır.

5. ve 4.yüzyıllarda yaygın olarak Attika'da yapılmaktadır ve yeni bir form gösterir. İnce uzun su damlası şeklinde bir gövdesi vardır. Ağız incelmış düz tabak şeklindedir ve dip oldukça yuvarlaklaşmıştır. Boynun alt kısmında karşılıklı, deliği olmayan, kütleştirilmiş iki çıkıntı görülür. Giderek gövdenin şişkinliği azalır. 4.yüzyılda aşağı İtalya'da Attika formundaki bu kaba bir de ayak eklendiğini görüyoruz. Olasılıkla kabin ayakta durmasını sağlama endişesinden kaynaklanan bir ektir.

Attika döneminde yuvarlak dipli bu kapların dip kısmı içindeki oyuklara oturtularak taşınmak üzere yapılan küçük sandıklar vardır. Aşağı İtalya'da ise gelişen ayak daha rahat kullanımı sağlanmış olmalıdır. İ.Ö 430'larda Atina'da figürlerle süslü alabastronlar ortadan kalkmaya başlamıştır. Ancak Hellenistik Dönemde yeniden ortaya çıktıkları için tamamen yok olmamışlardır. Bu dönemden sonra yapılan kaplar da genel çizgileriyle Attika formunu sürdürürler. Ancak ele geçen değişik kaplarda işçiliğin daha özensiz olduğu dikkati çekmektedir.

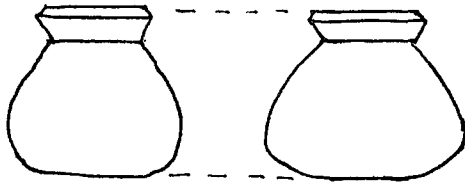
Anadolu ile Kıbrıs arasındaki ilişkilerin geçmiş dönemlerden beri sürdüğü bilinmektedir. Kilikya Bölgesinde alabast-

ronlar yoğun olarak ortaya çıkmaktadır. Silifke Müzesi'nde bulunan kaplar ile Kıbrıs-Vouni'de ele geçen Klasik II. Dönemi (İ.Ö 400-325) kaplarının büyük oranda benzeşmesi Kıbrıs ile Kilikya arasındaki ilişkiyi desteklemektedir. Olasılıkla alabastronun yoğun olduğu Kilikya Bölgesi'nden 4.yüzyılda Kıbrıs'a ihraç edilmiş ve aynı tipte Kıbrıs'ta da yapılmıştır.

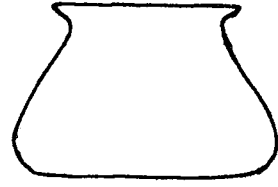
İkiztepeler alabastronları, örnekler arasında kısmen bir değişiklik gösterirler. Bu kaplarda daire şeklindeki dudak oldukça küçülmüş, boyun daha kalın ve uzun bir hal almıştır. Gövde genel olarak şişkin değildir. Ağızdaki diğer bir yenilik de, ağız halkasının ön plana çıktığı, küçük daire şeklindeki ağzın sanki boyuna takılı gibi görüldüğü kaplarda ortaya çıkar. Silifke kaplarında, İkiztepeler'deki Hellenistik Devir özellikleri görülmez. Bu bakımdan İkiztepeler'den öncedirler. Tüm bu bilgilere dayanarak ve Kelenderis'te ele geçen alabastronların beraberlerindeki buluntularla 4.yüzyılın 2.çeyreğine tarihlenildiğini de göz önüne alarak Silifke'de bulunan bu kapları aynı tarihe vermek yerinde olacaktır. Hellenistik Dönemden sonra alabastron ortadan kalkmaktadır.

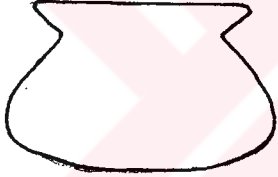
LEVHALAR (I - XXIII)

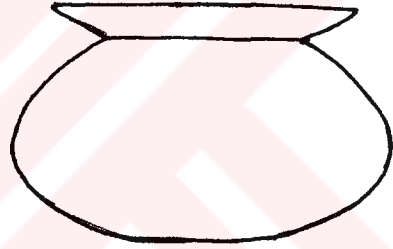
1.

2.

3.

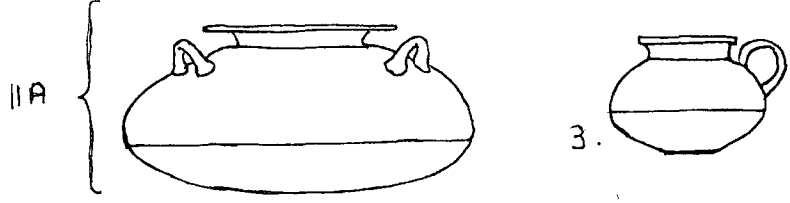
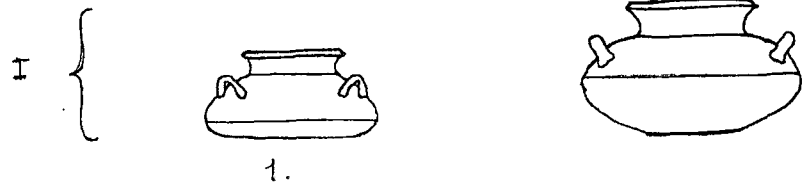

4.

5.

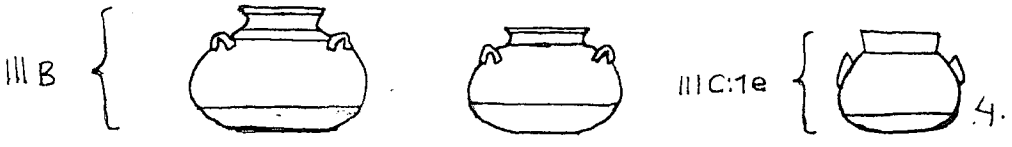
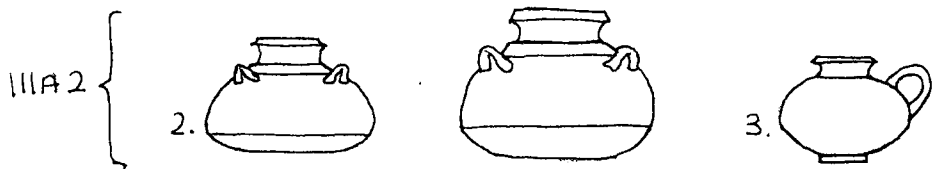
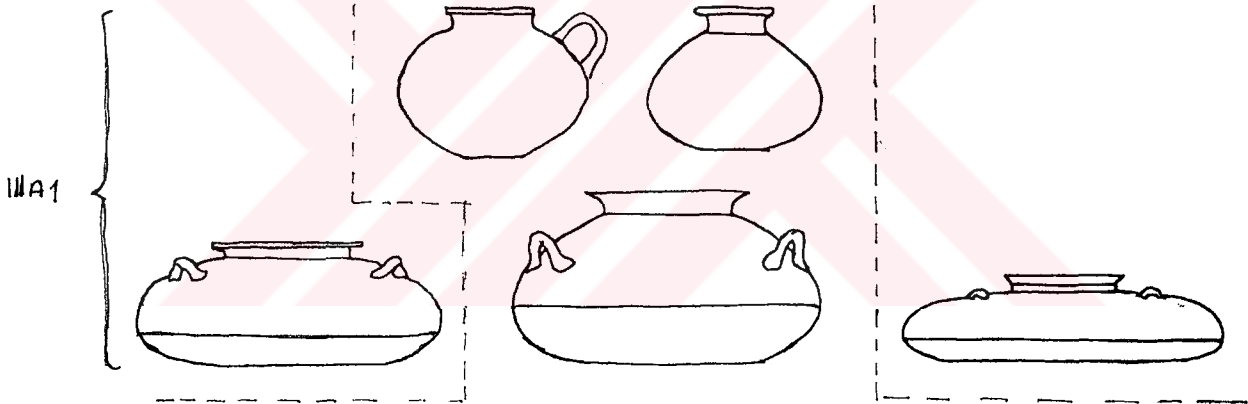
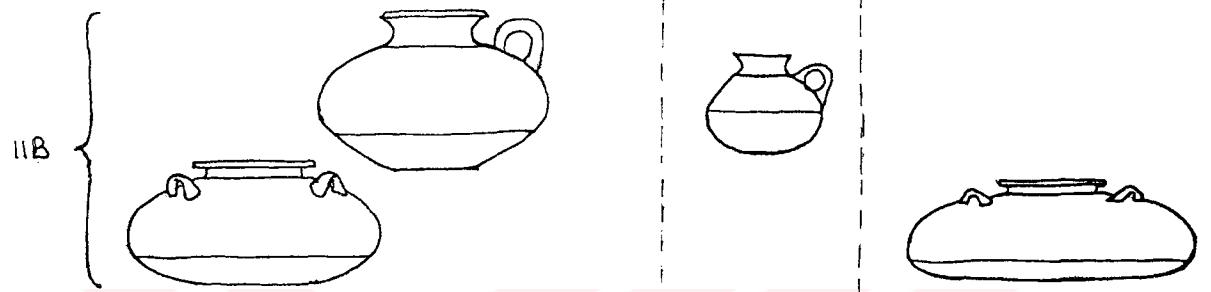
MISIR GEÇ HYKSOS DÖNEMİ ALABASTRONLARI

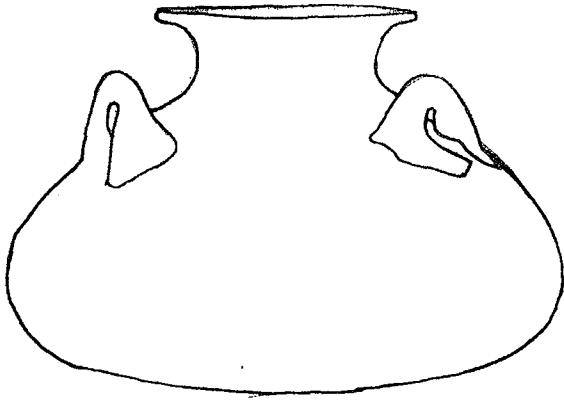
ORTA

YÜKSEK

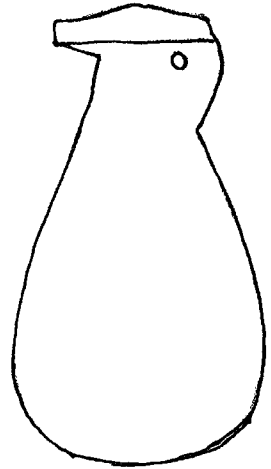
YASSI

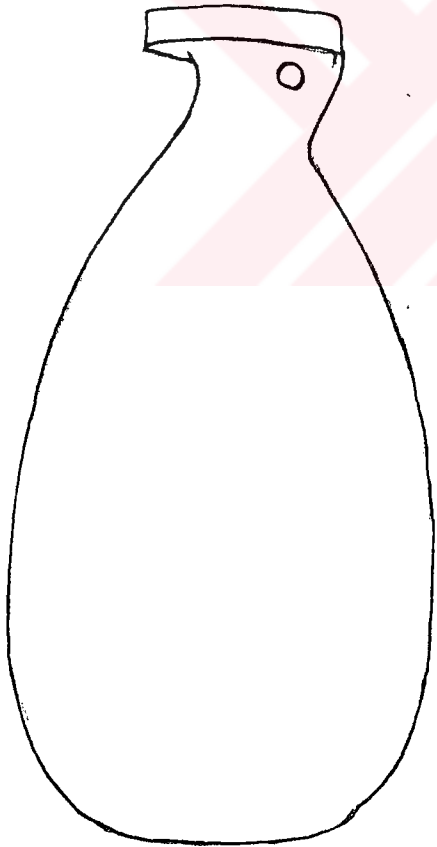
MYKEN DÖNEMİ ALABASTRONLARI

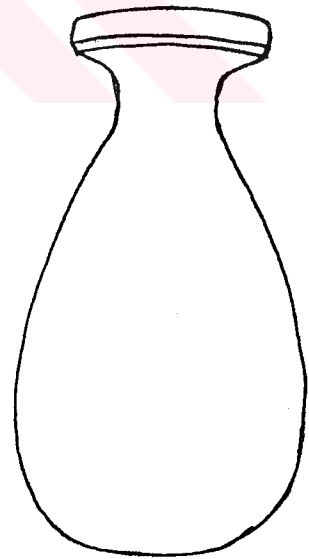
1. MYCENAEAN IIIA:2

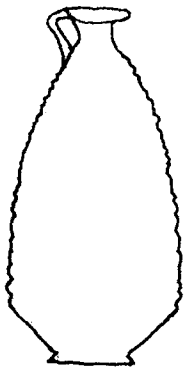
2. SIKYONIAN

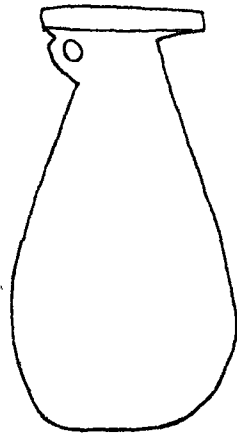
3. KORINT. ÖZEL
KOLLEKSİYON.

4. KORINT

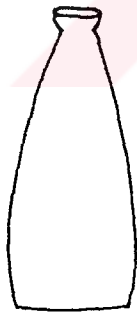
1.

2.

3.

4.

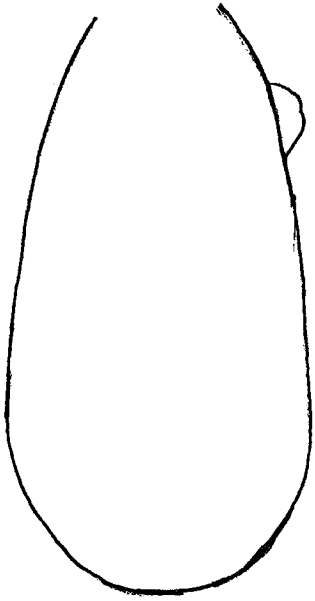

6.

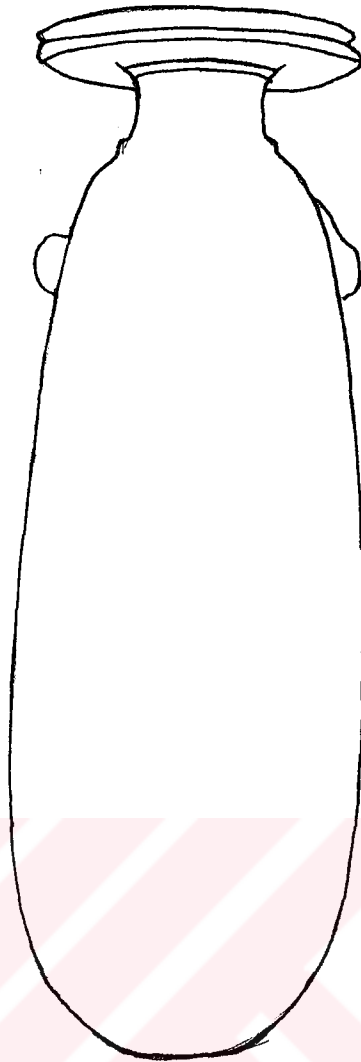

5.

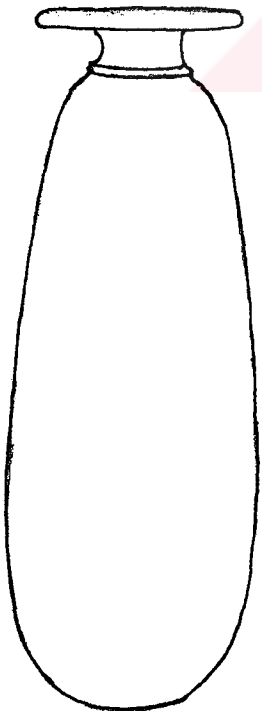
LEVHA V.

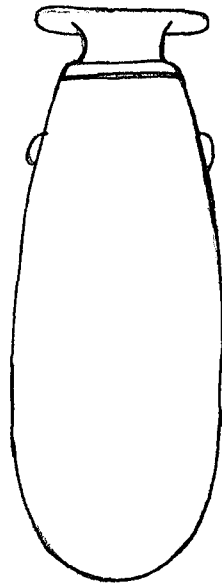
1. AMASIS RESSAMI.

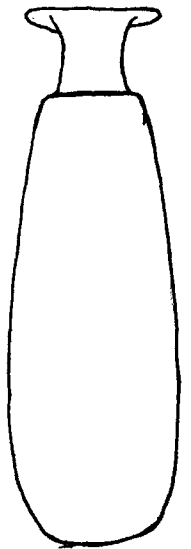
2. PSIAX.

3. ATINA NM. 1239

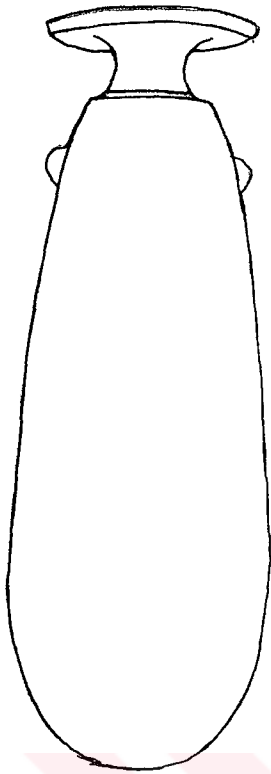

4. NEW YORK METROPOLITAN
MUSEUM OF ART. 06.1021.92

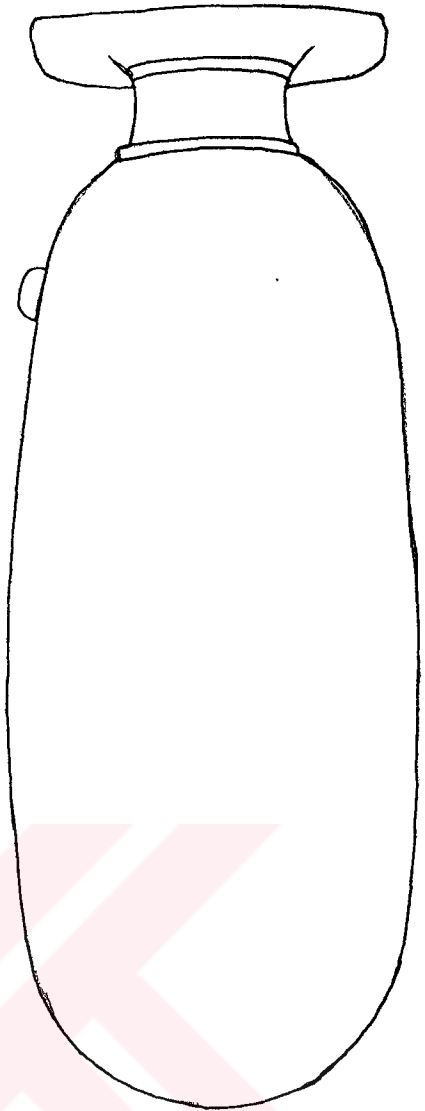

5. LEAKE
KOLEKSİYONU

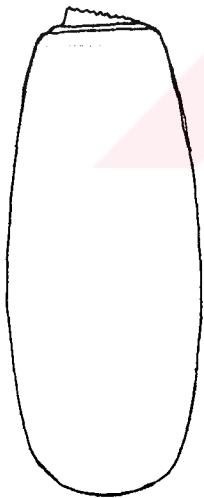
LEVHAVI.

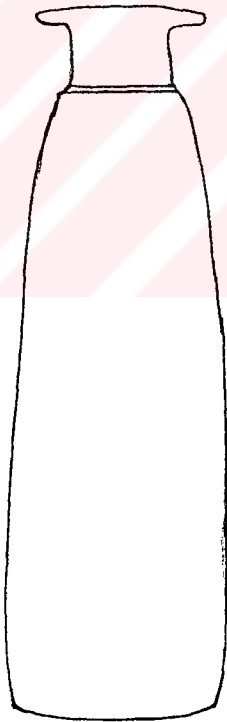
1. KERAMEIKOS 2713.

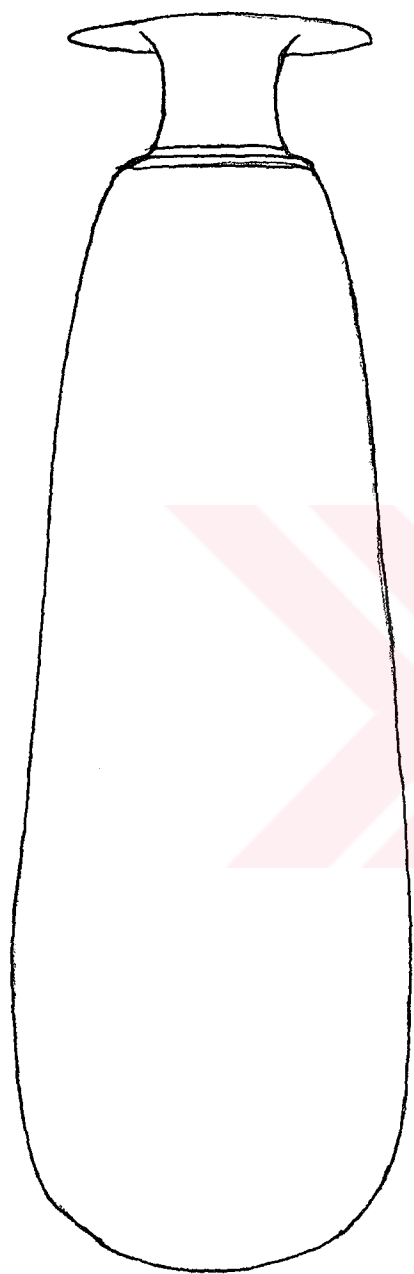
2. LONDON BM.
1900.6-11.1.
PSIAX

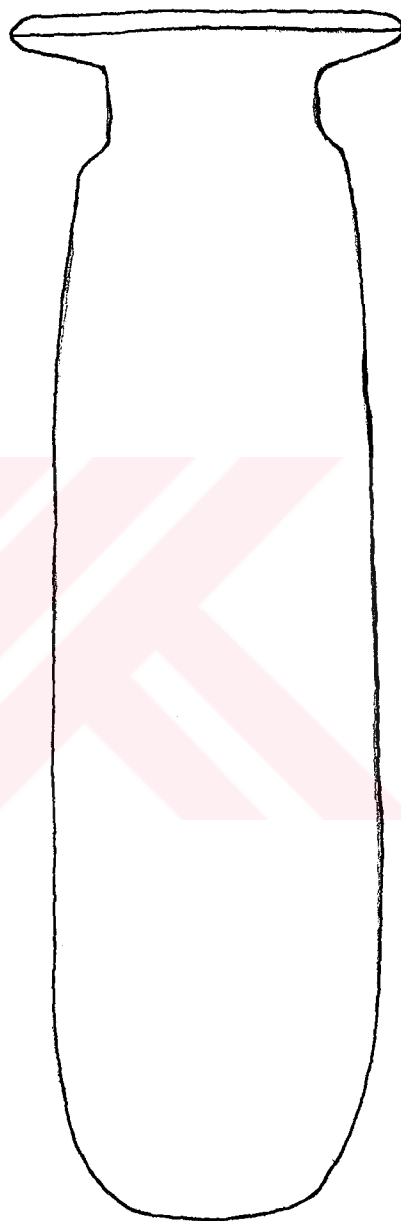
3. NEW YORK
METROPOLITAN MUS.
OF ART 91.1.442

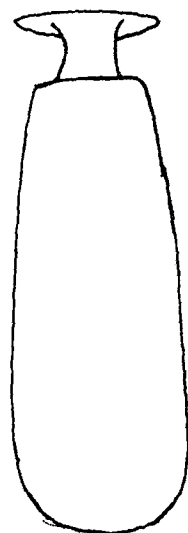
4. OXFORD ASHMOLEAN MUS.
1930.617
(Columbus Tip)

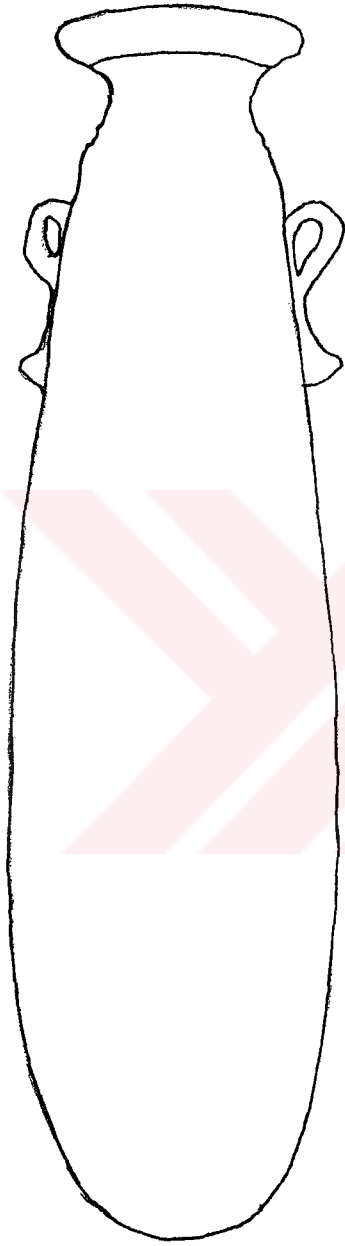
1. OXFORD ASHMOLEAN
mus. 1936. 616

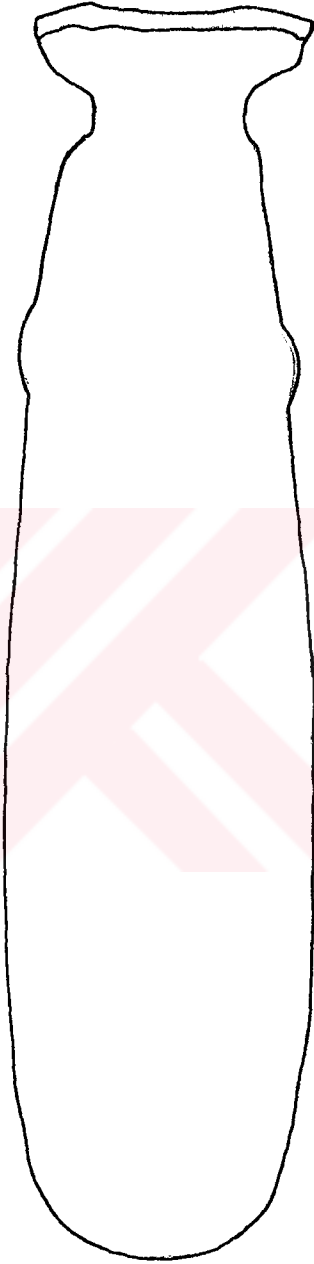
2. ISTANBUL müz. 2133

3. Worsley Koll. 1885.

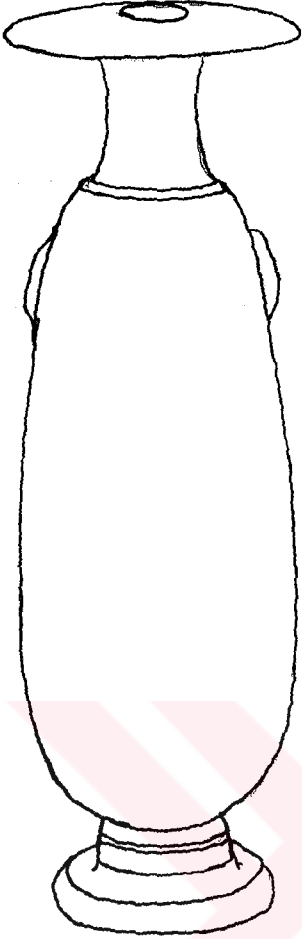

1. ISTANBUL MÜZ. 2427

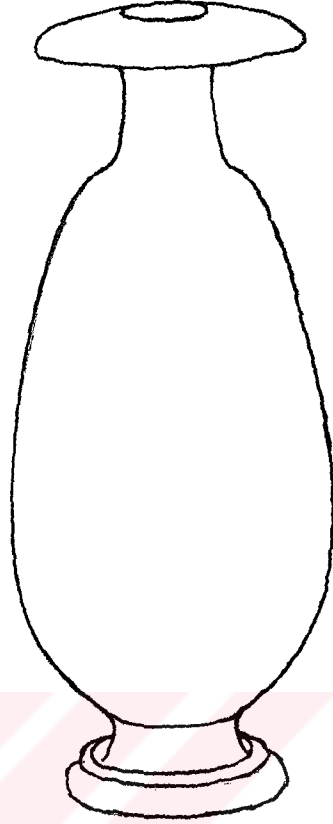

2. ISTANBUL MÜZ. 2426.

1. LONDON VIKTORIA AND ALBERT
MUS. 786.1909

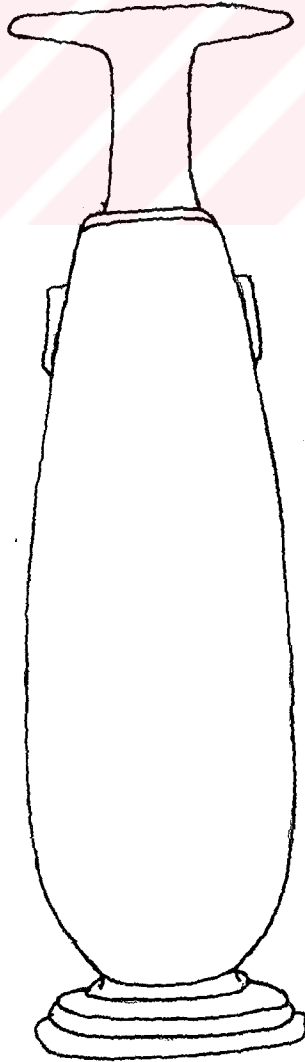

2. OXFORD ASHMOLEAN MUS. 1937.16

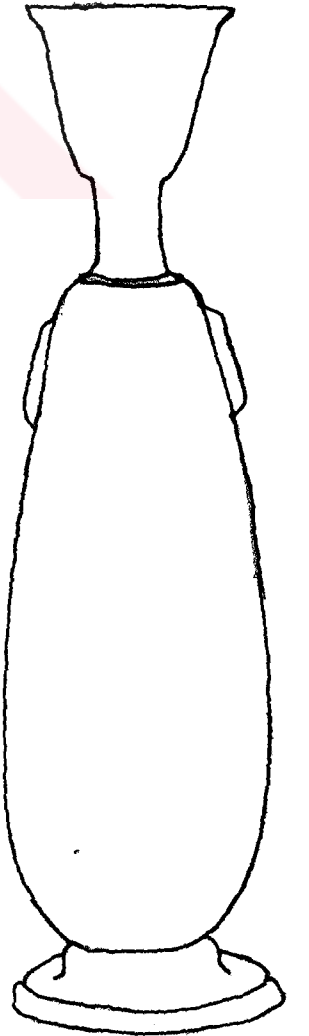

3. ÖZEL KOLLEKSİYON

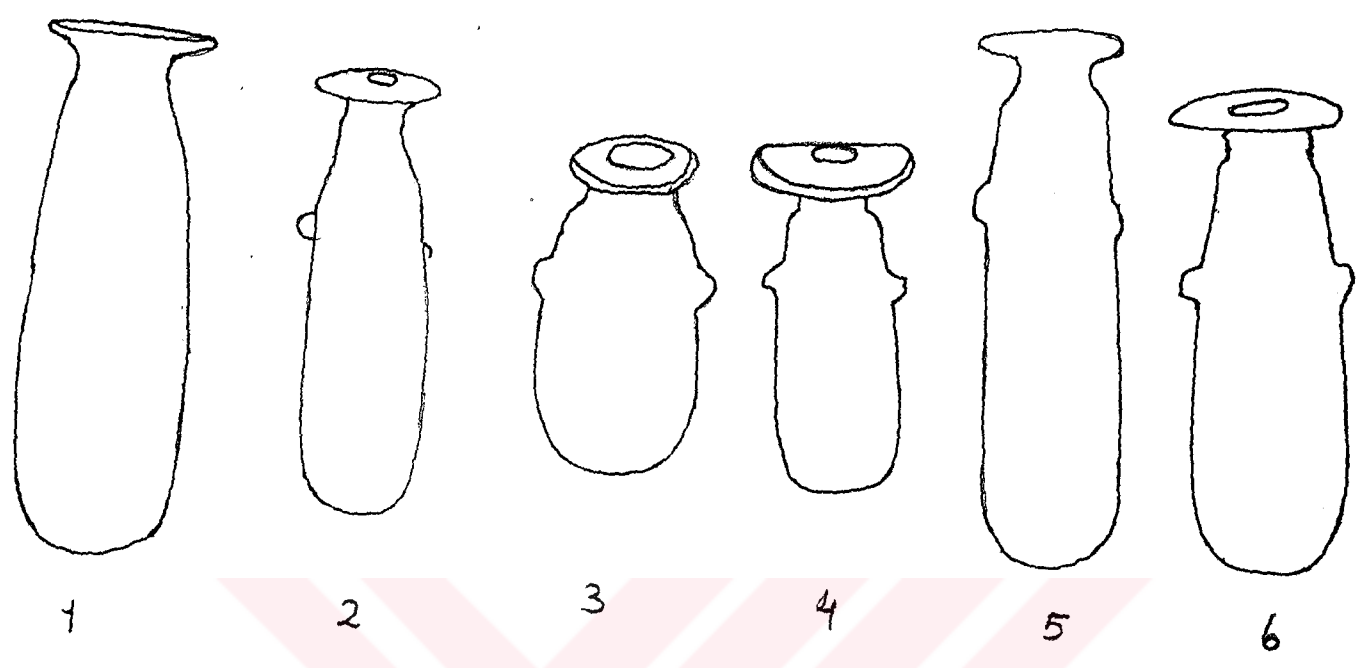
4. BOSTON MUS. OF FINE
ARTS. 00360.

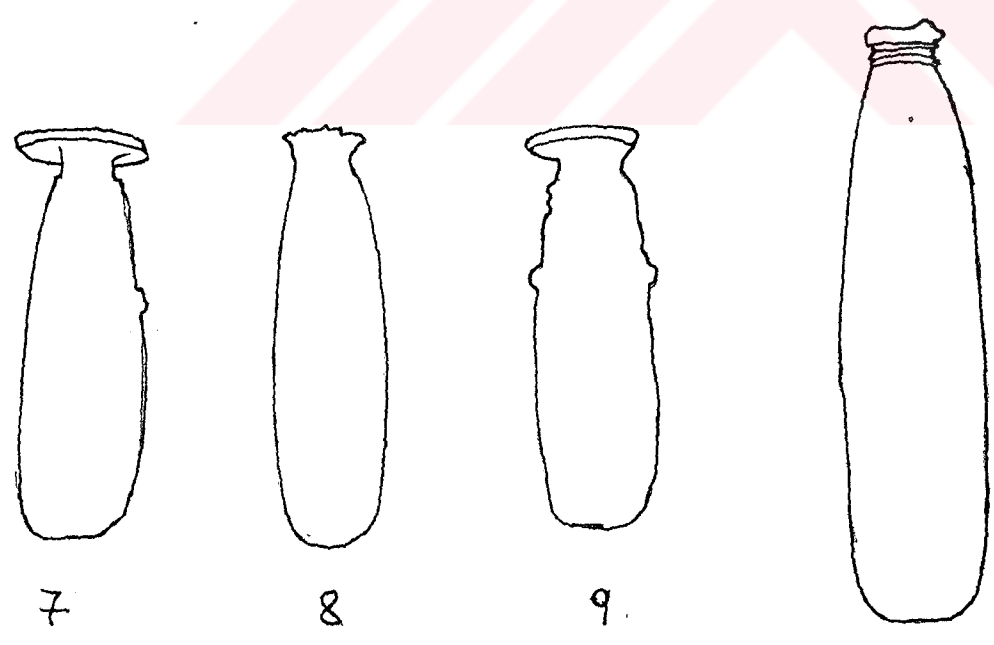
3.

4.

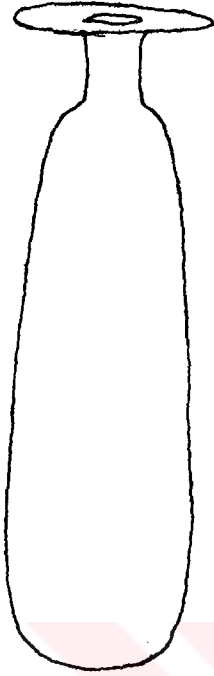

VOUNI MEZAR I.

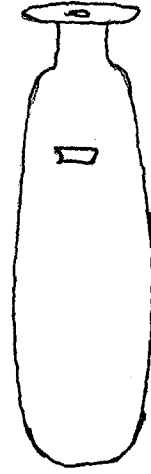

VOUNI MEZAR VII.

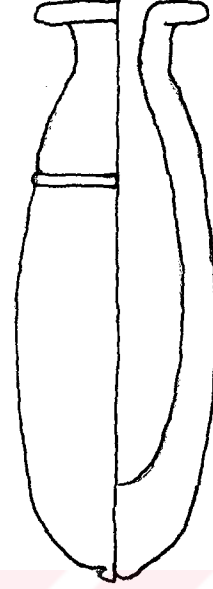
10. MEZAR VIII.

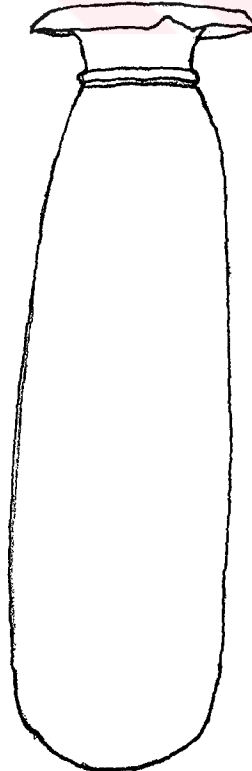
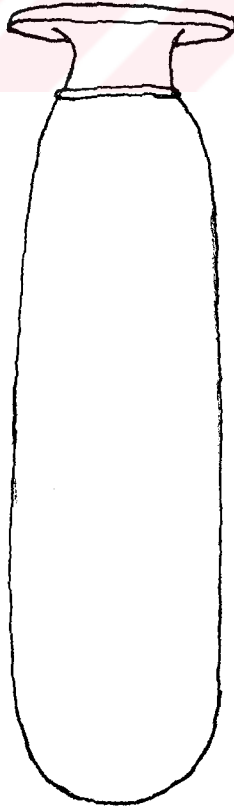
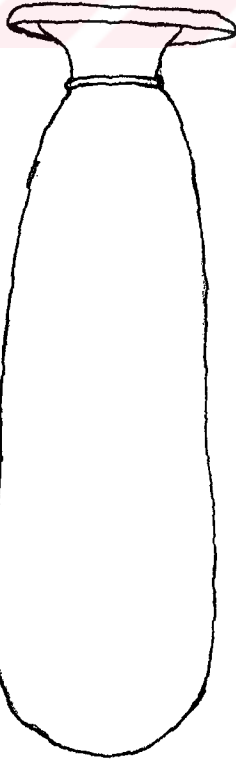
1. KOPENHAG NM. VIII. 891

2. KOPENHAG NM. VII 892

3. TILLE HÖYÜK

4. SALAMIS NIKOKREON TÜMÜLÜSÜ BULUNTULARI.

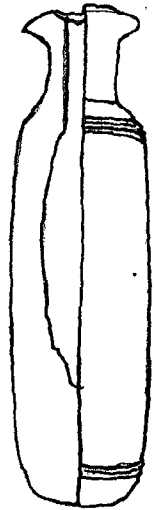
1.

2.

3.

4.

5.

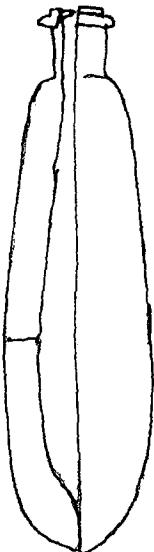

6.

Rekonstrüksiyon

7.

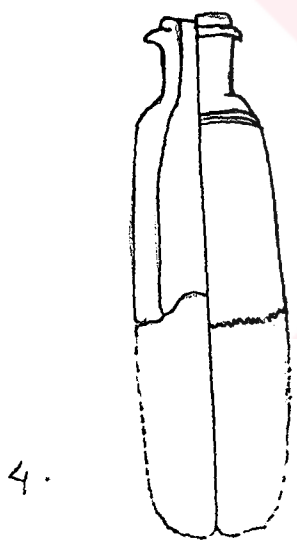
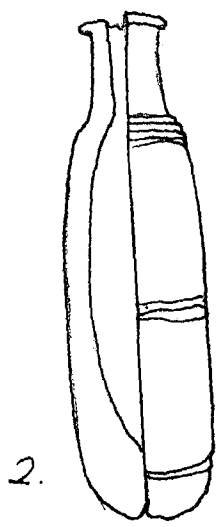
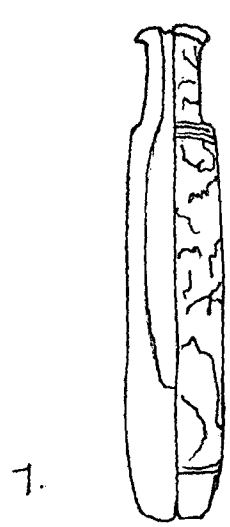
8.

9.

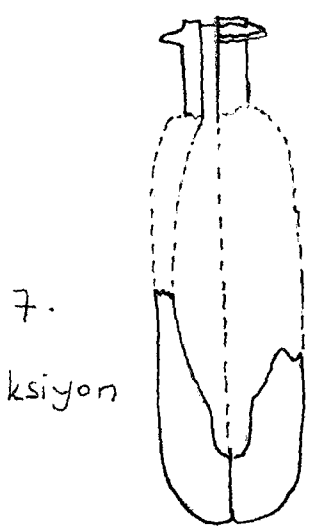
Rekonstrüksiyon

Rekonstrüksiyon

Rekonstrüksiyon

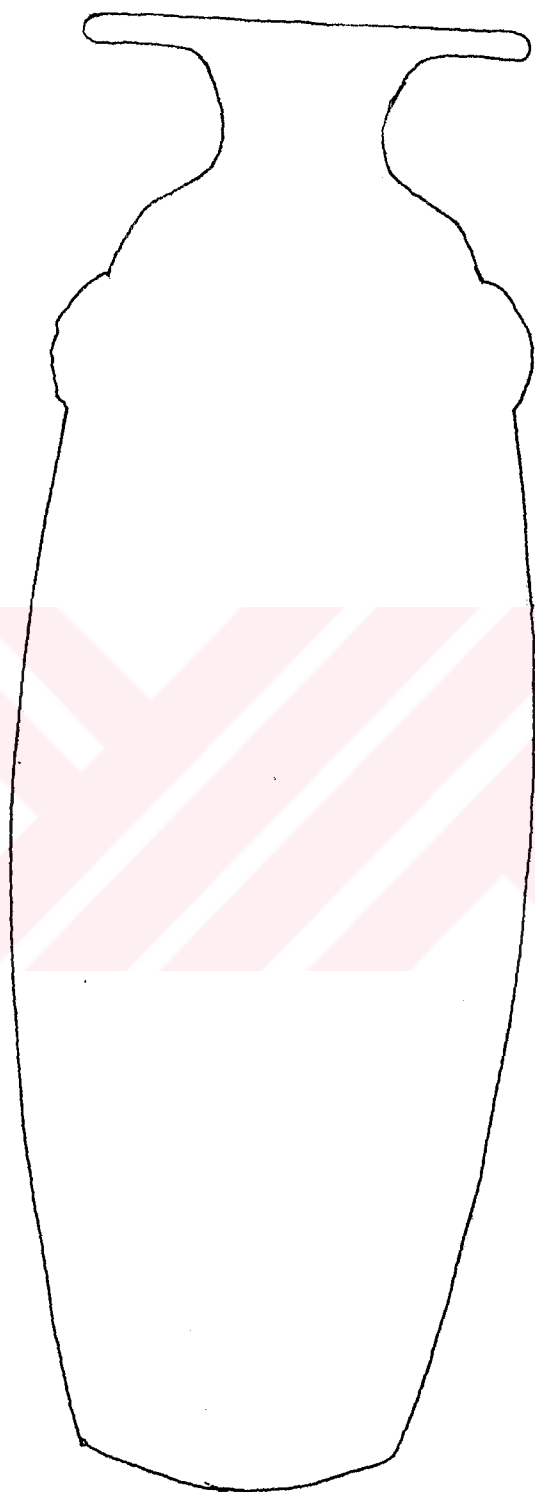

Rekonstrüksiyon

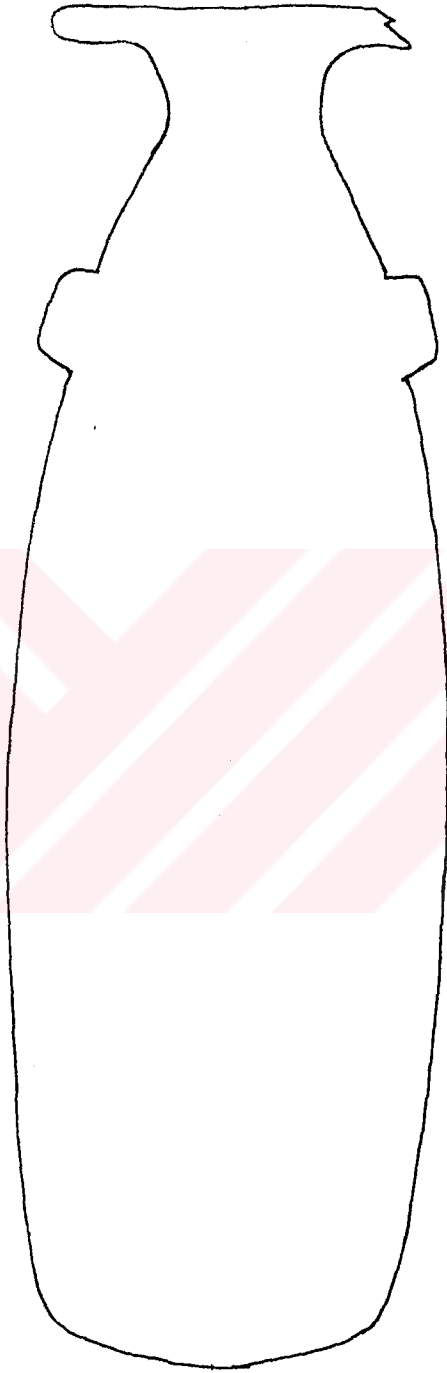
Inv. no. 173
Oran : 1/1

LEVHA XV.

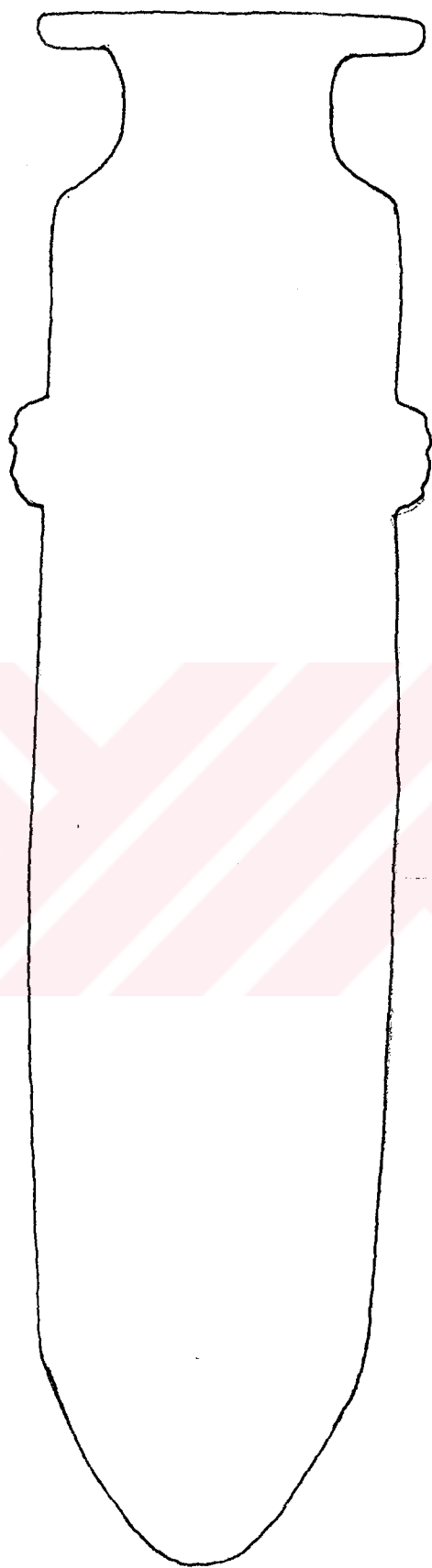

Env. no. 425
Oran: 1/1

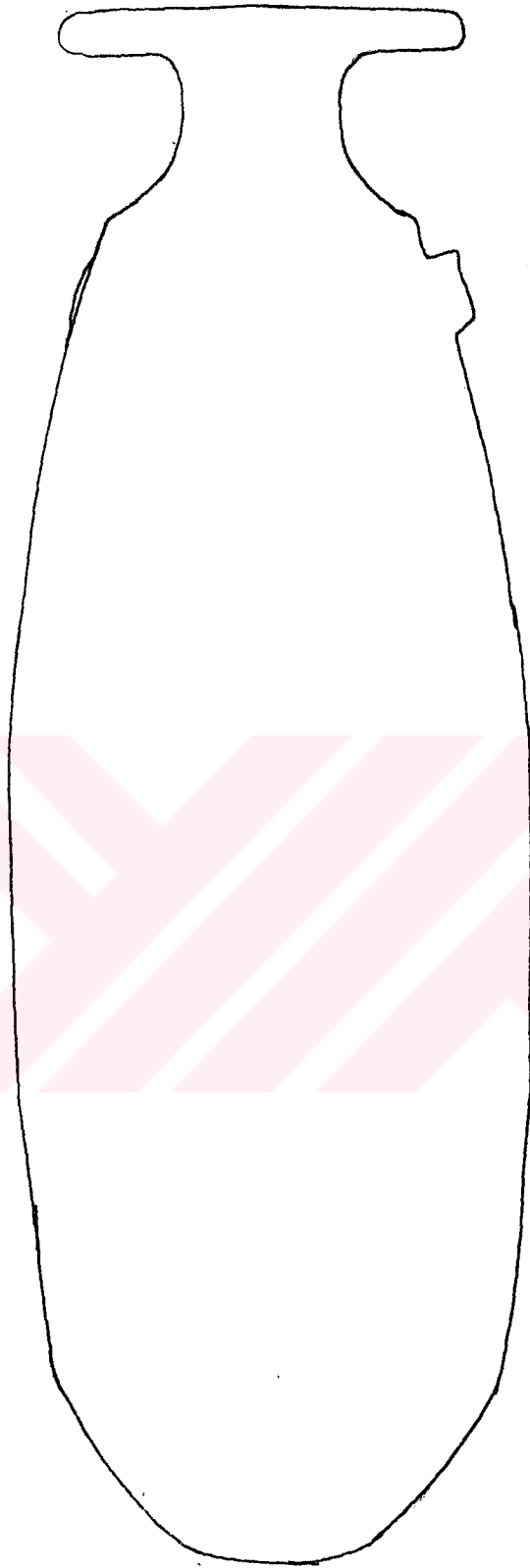
LEVHA XVI.

Inv.no. 931
Oran: 1/1

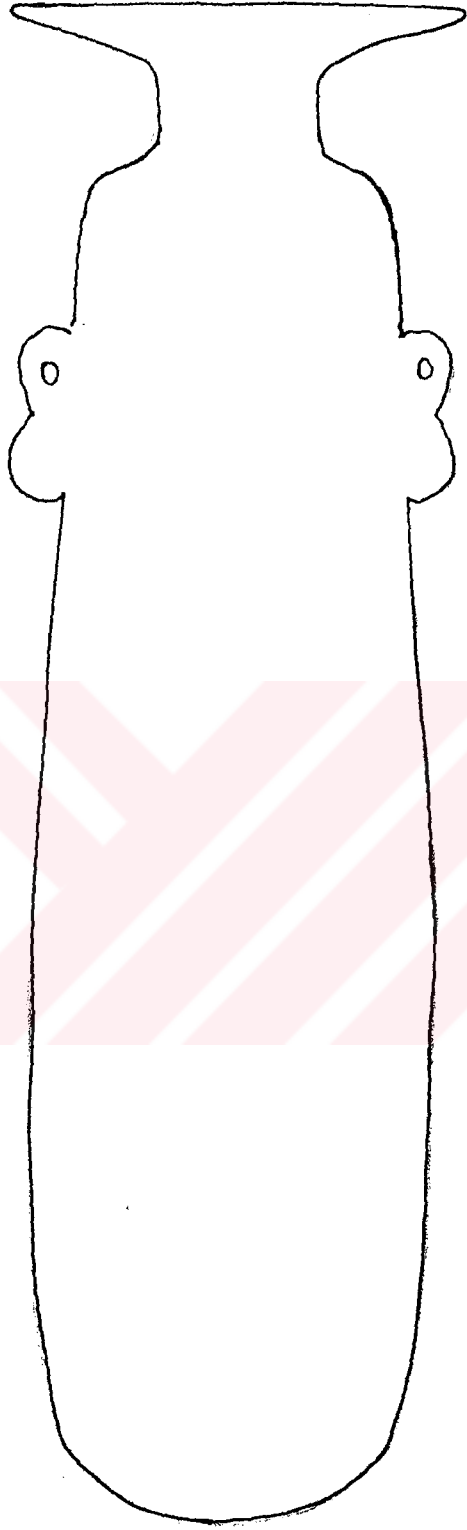
LEVHA XVIII.

Inv.no. 1252

Draw: 1/1

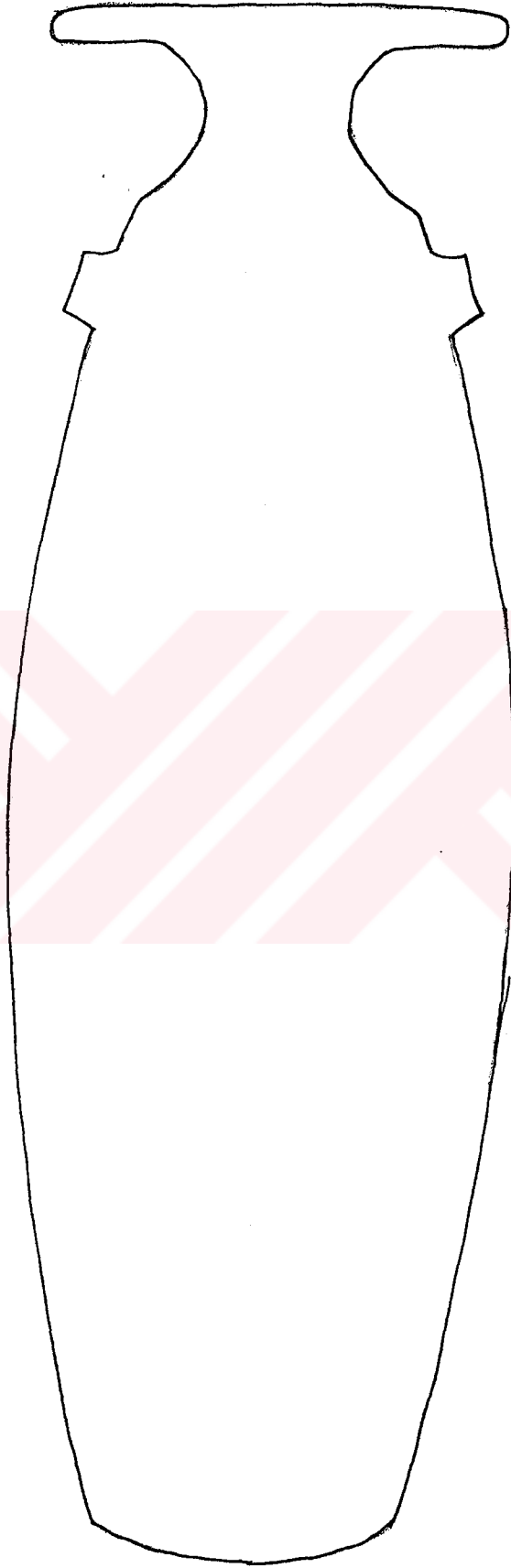
LEVHA XIX .

Env. no: 1253

Oran: 1/1.

LEVHA XX.

Env.no. 2293

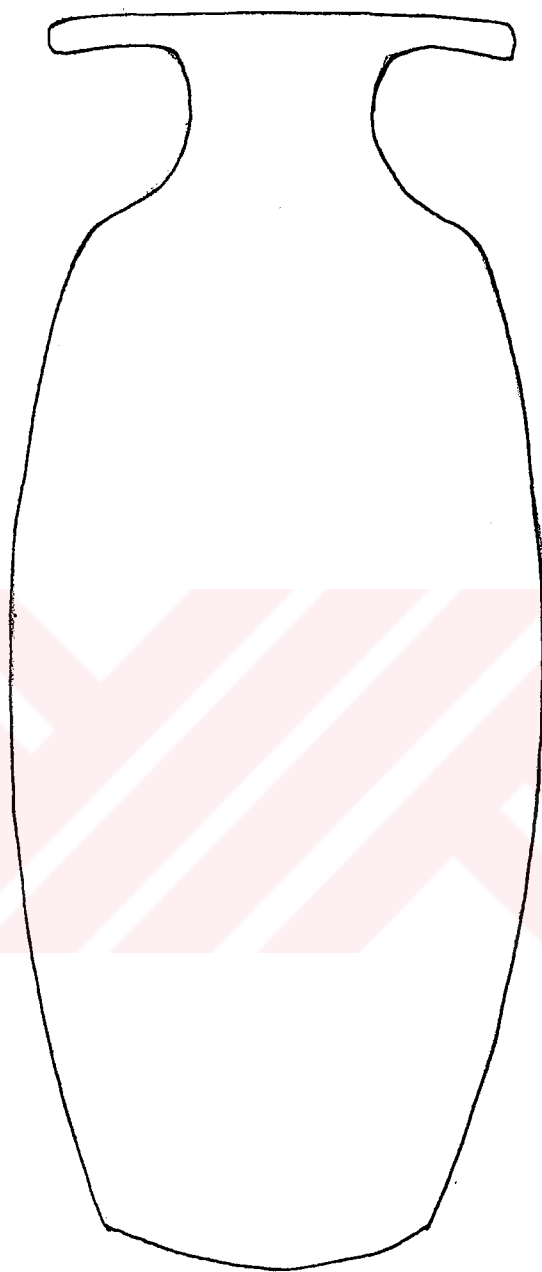
Oran: 1/1

LEVHA XXI.

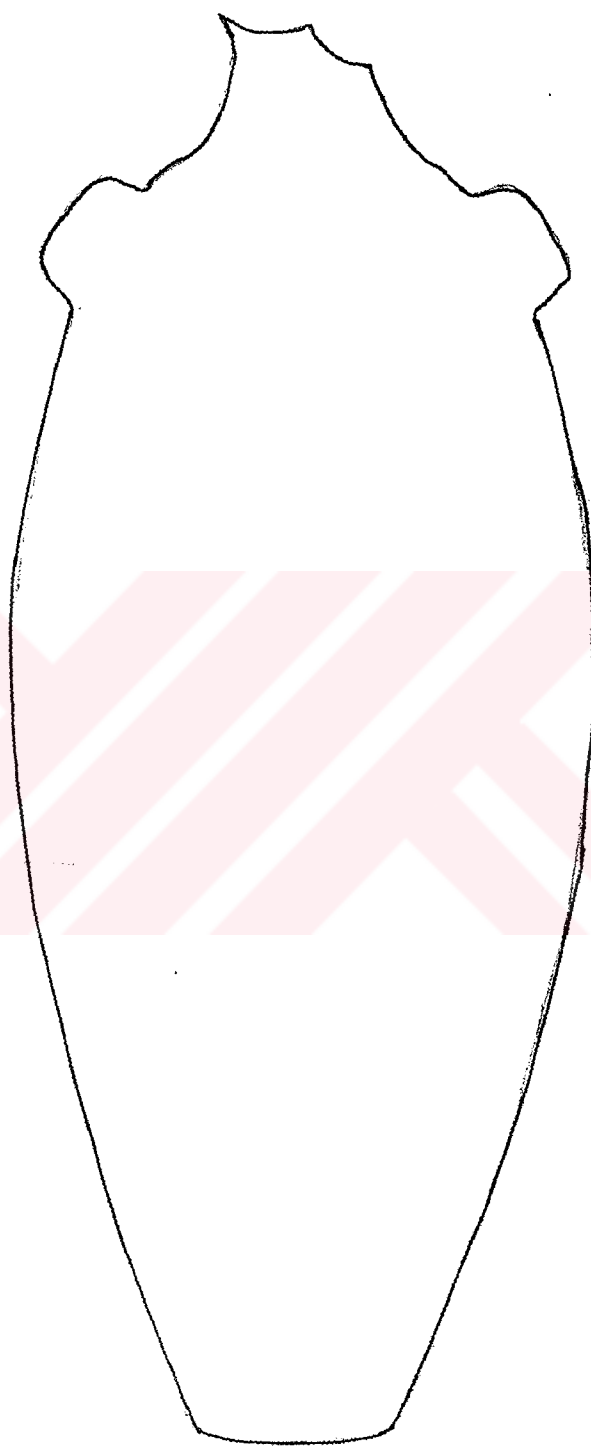
Inv.no: 2294

Oran: 1/1

Inv. no. 2295
Oran: 1/1

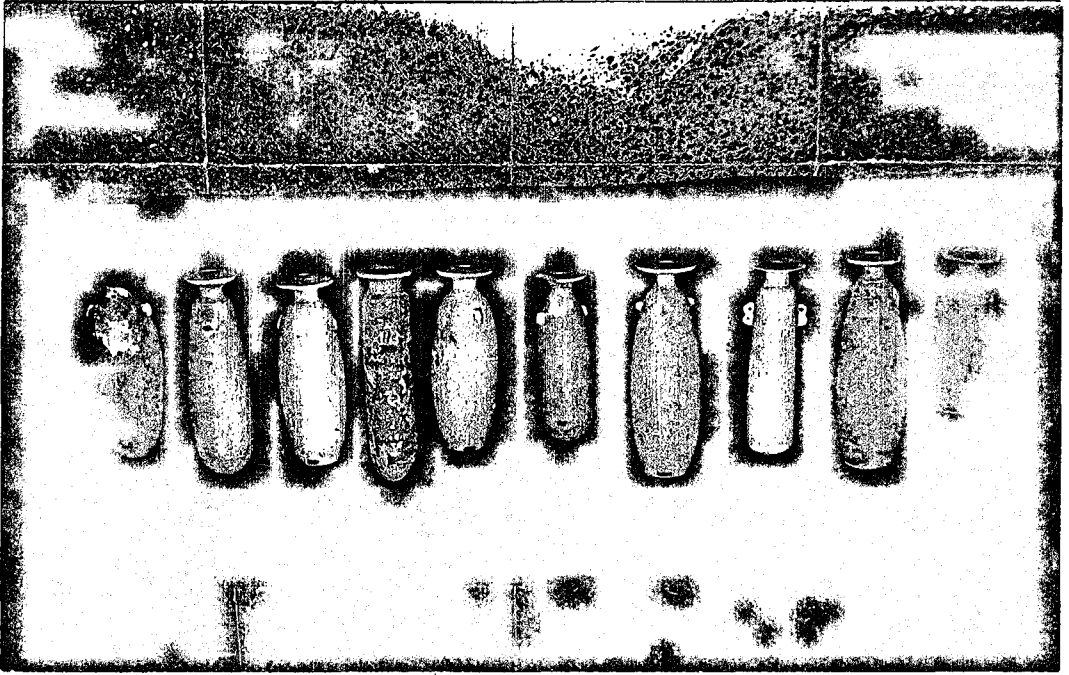
EVHA XXIII.

Env. no. 2
Oran : 1

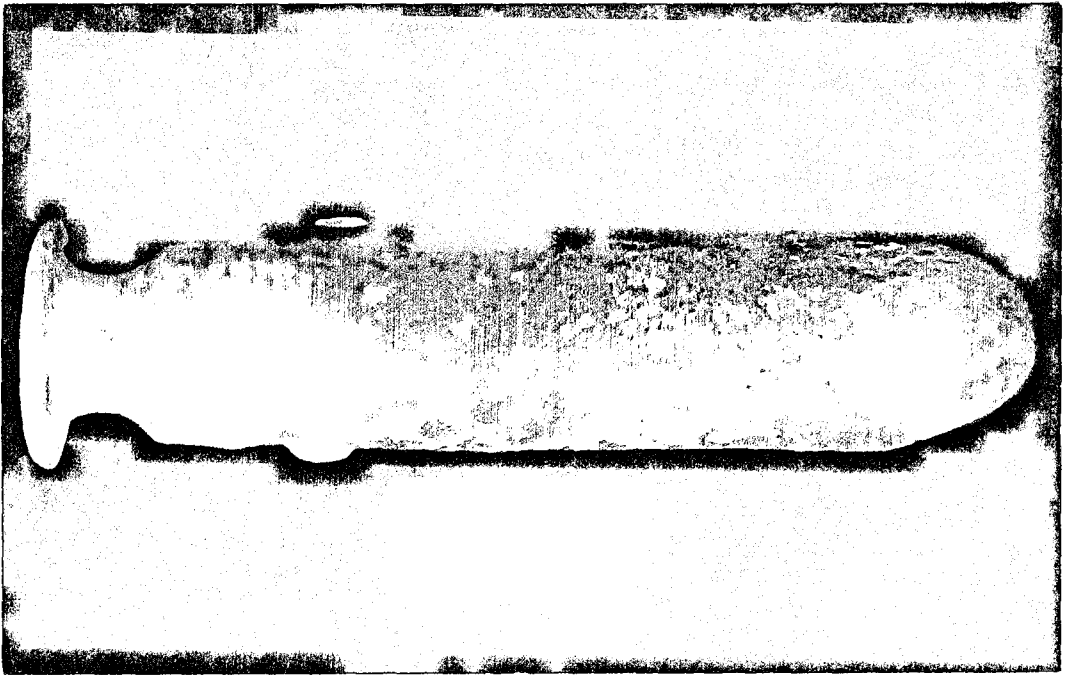
RESİMLER (I - I9)

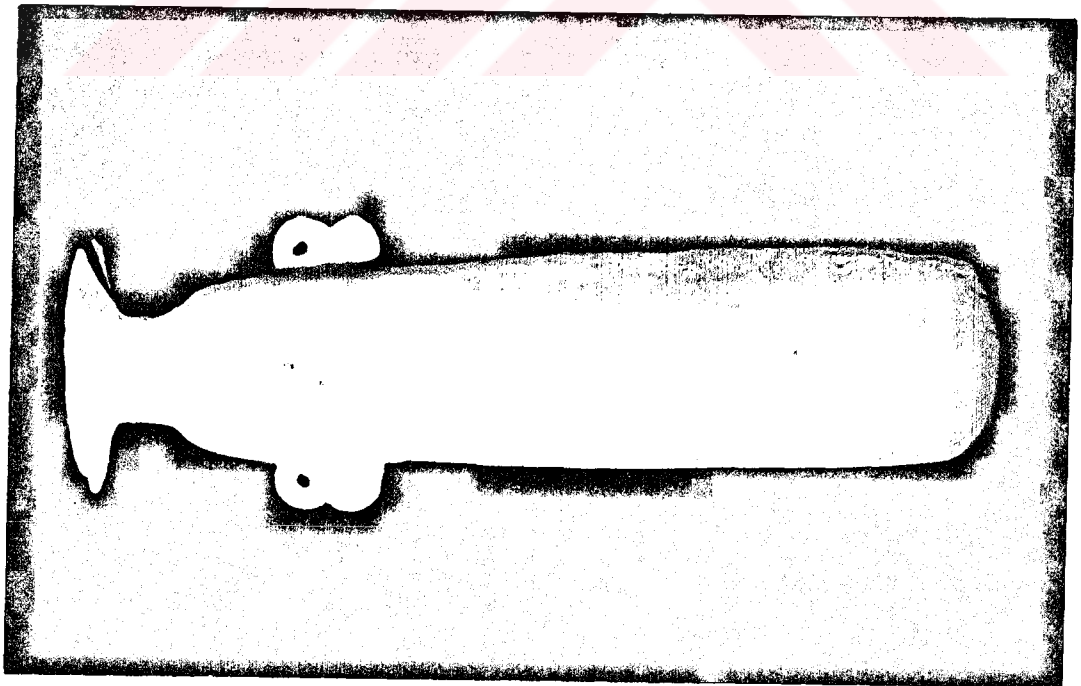
Resim 1. Silifke Müzesi'nde Bulunan Alabastronlar.

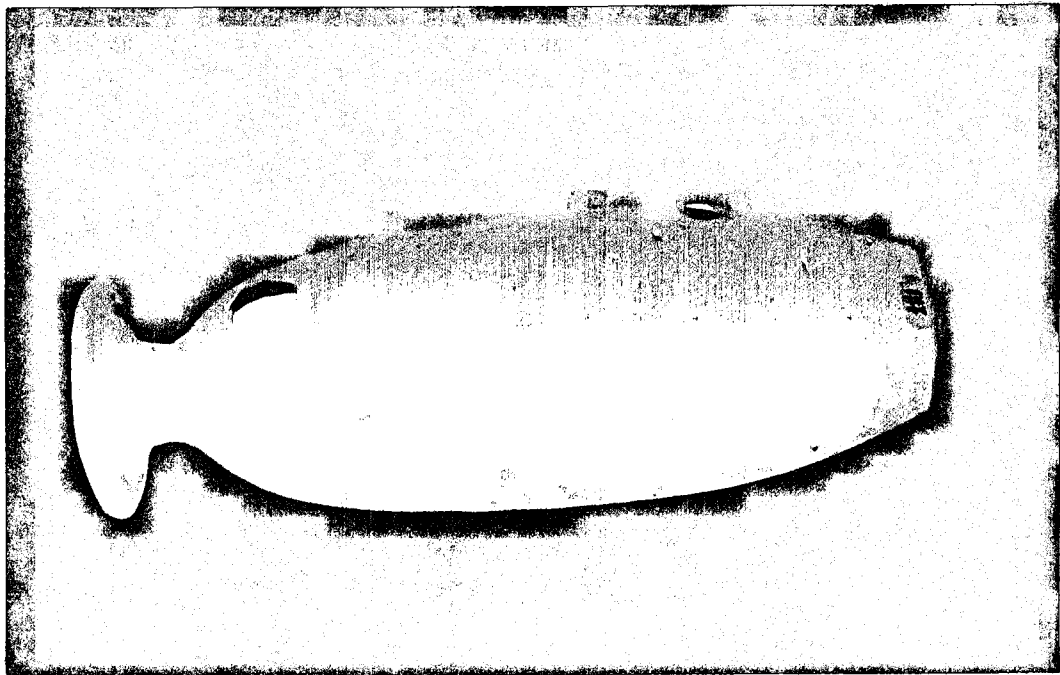
Resim 2.

Resim 3.

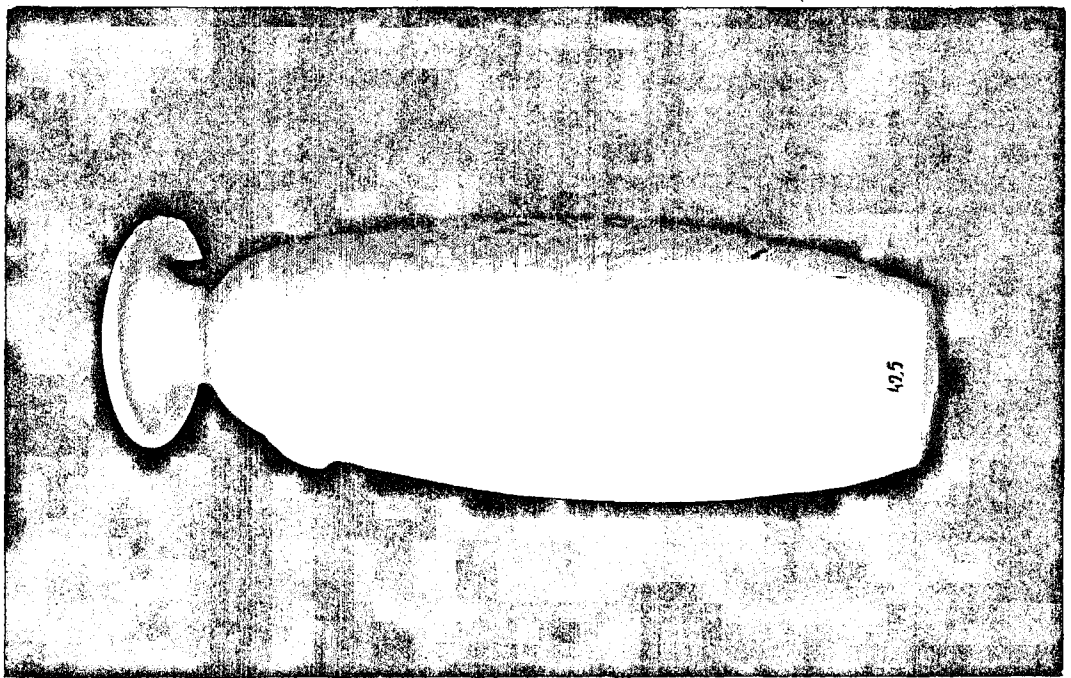
Resim 4.

Resim 5.

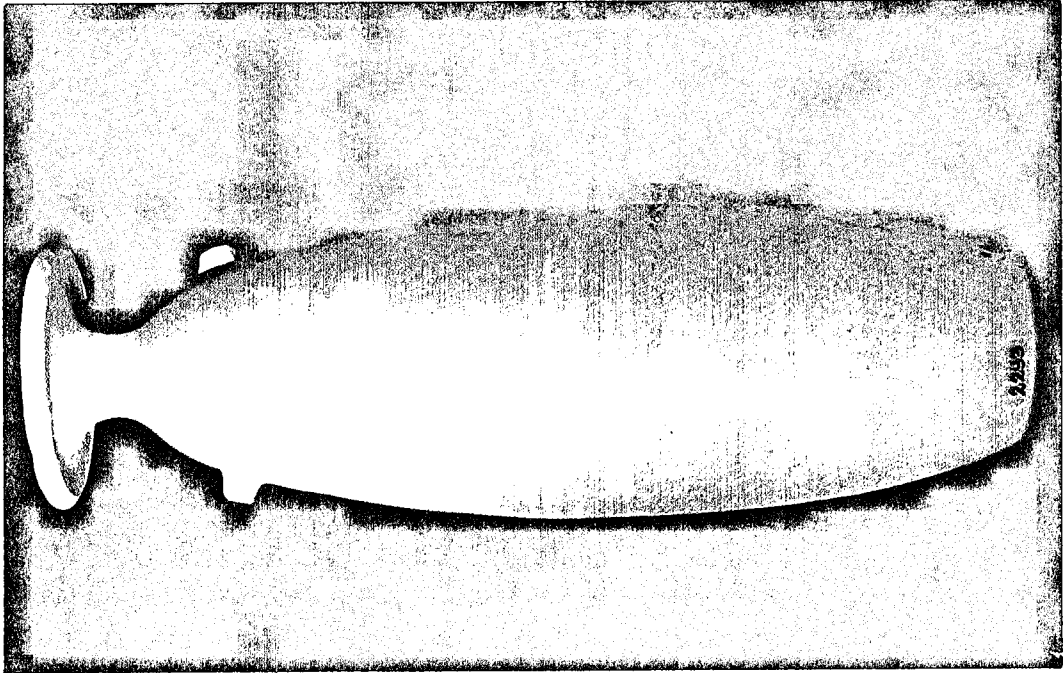
Resim 6.

Resim 7.

Resim 8.

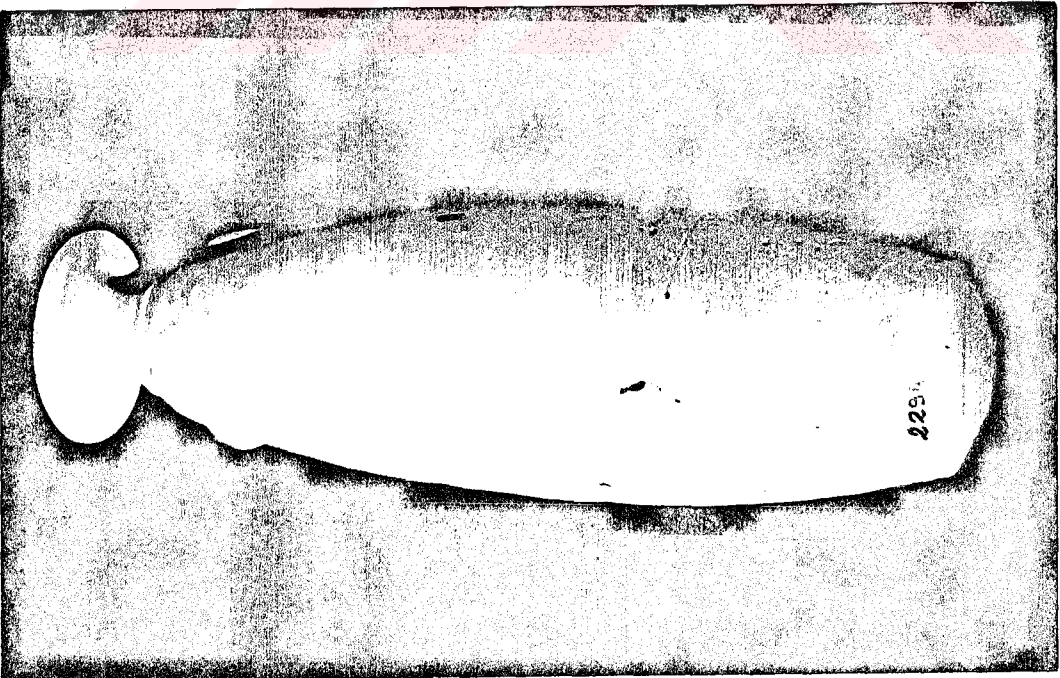
Resim 9.

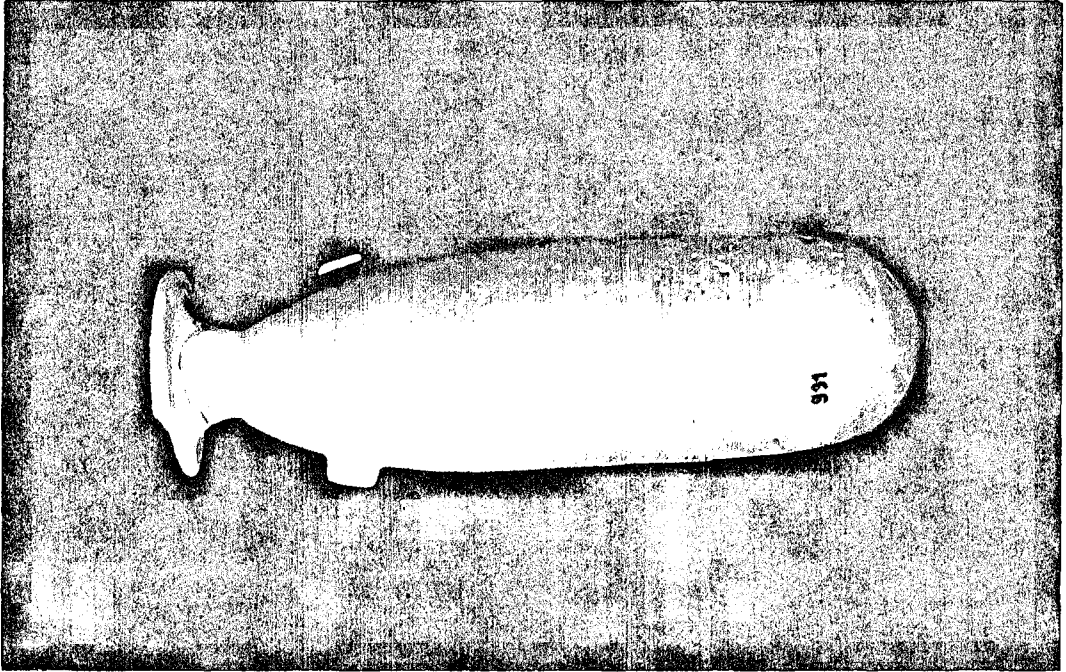
Resim 10.

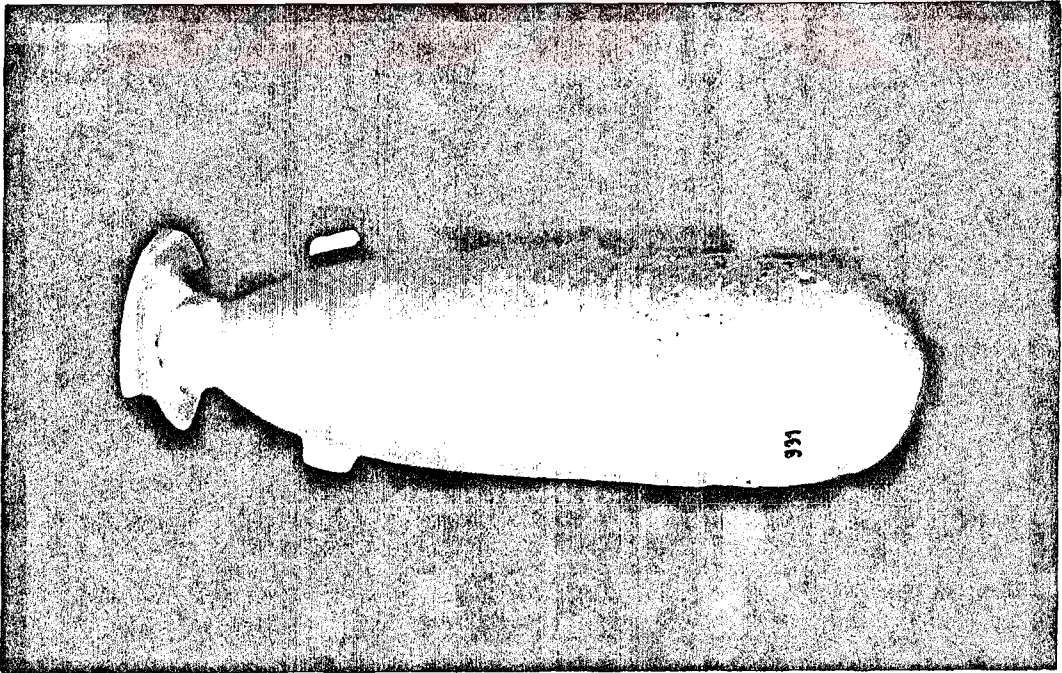
Resim 11.

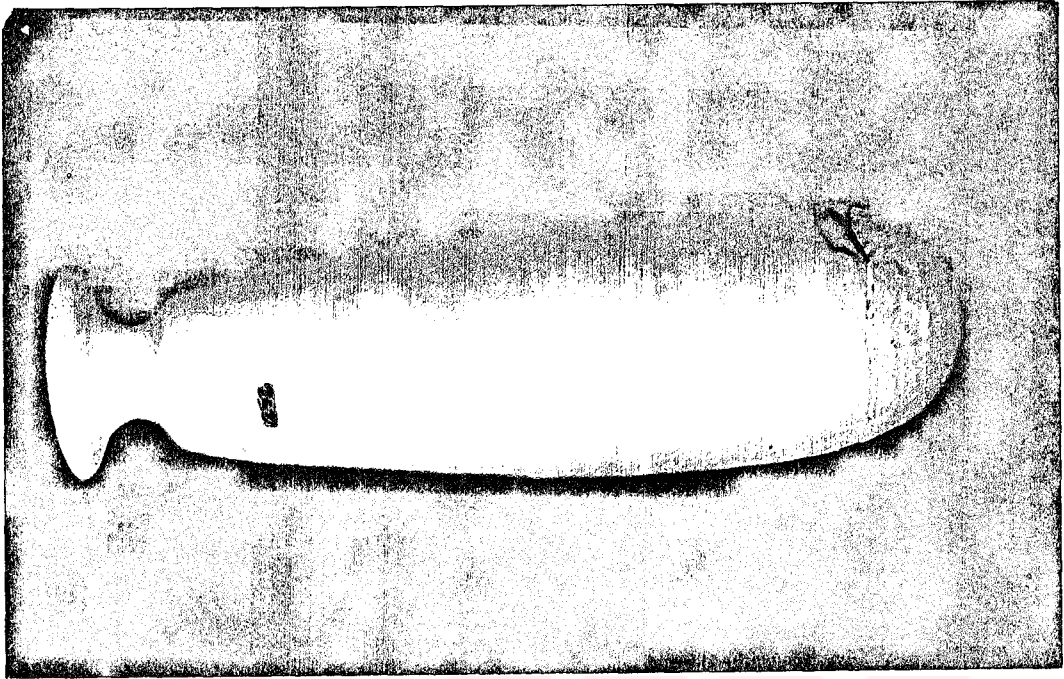
Resim 12.

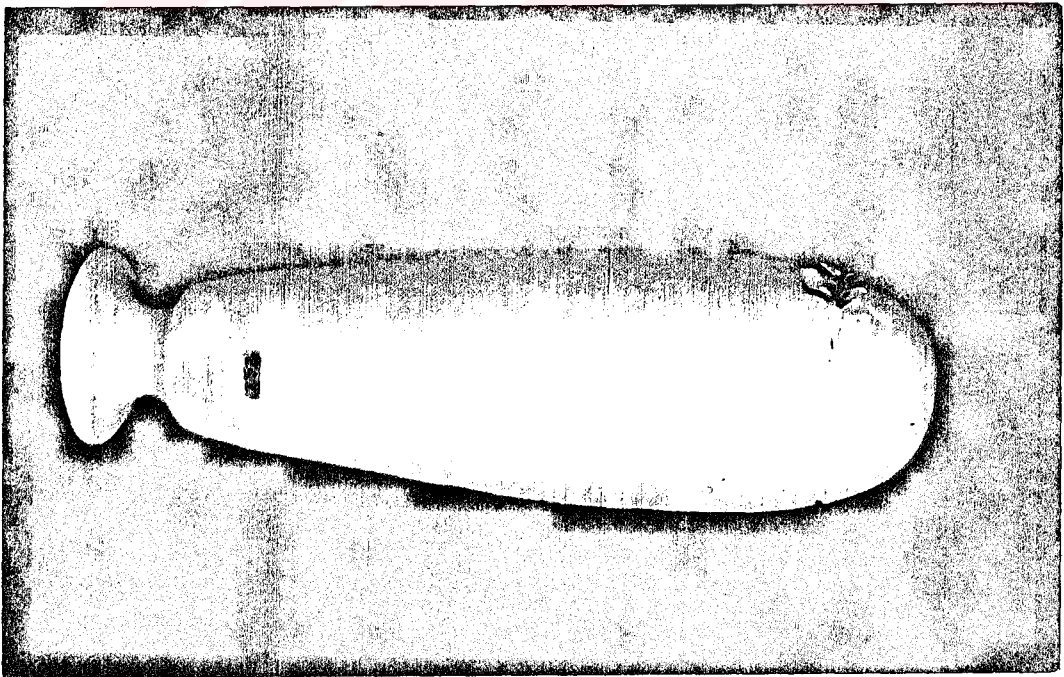
Resim 13.

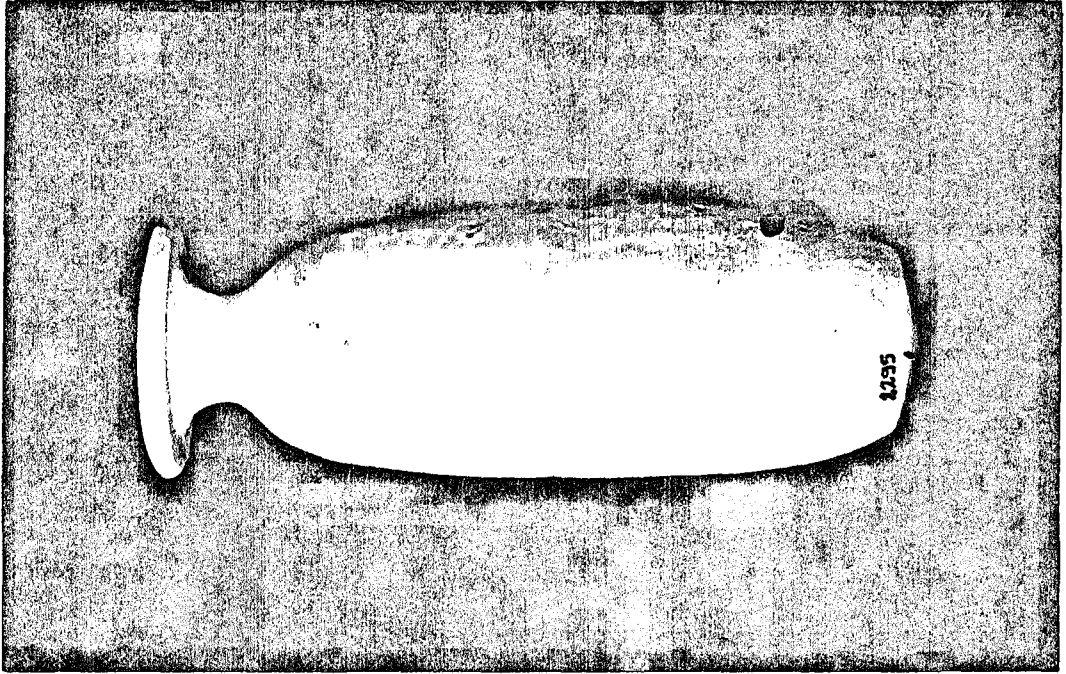
Resim 14.

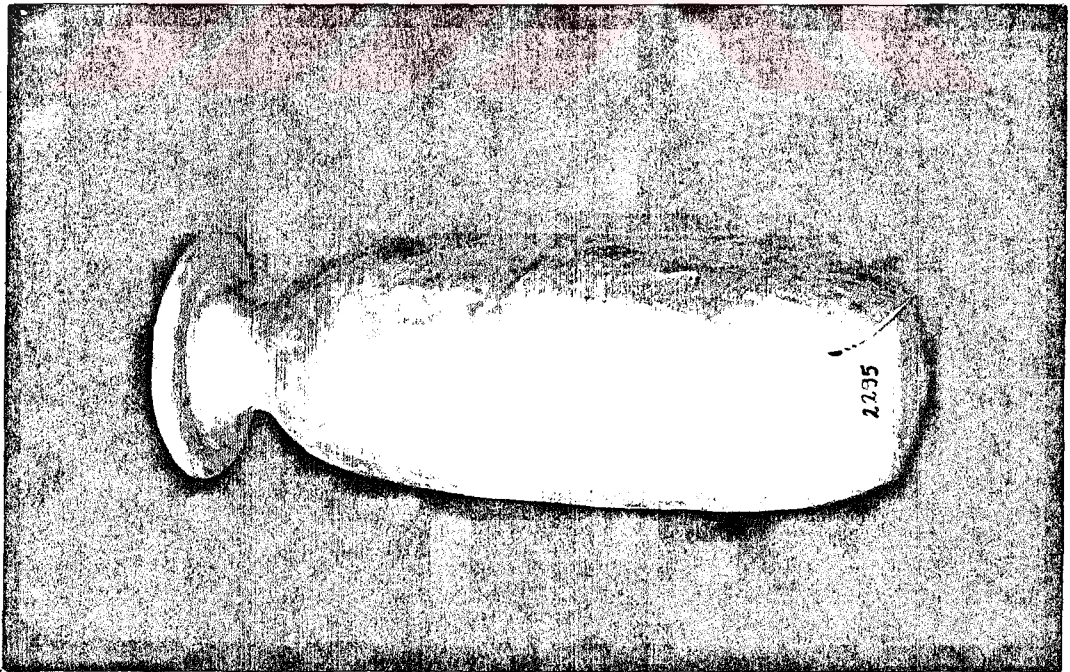
Resim 15.

Resim 16.

Resim 17.

Resim 18.

Resim 19.